

Araştırma Makalesi / Research Article

KLASİK ÇAĞ OSMANLI ASTRONOMİ ÇALIŞMALARI

Ahmet ÜSTÜNER^{1*}
Merve ÇORUHLU²

Öz

Osmanlılar, astronomi çalışmalarına Doğu bilim geleneğinde yazılmış olan eserleri, tercüme ve şerh aracılığıyla tanıyarak başlamışlardır. Gökyüzündeki durum ve hareketlilik ile yeryüzüne etkilerine yönelik ilgi ve merakın yanı sıra XVI. yüzyıl itibarıyla Osmanlılar, denizcilik ve vakit tayini türünden pragmatik sebeplerin de etkisiyle astronomide gelişim kaydetmişlerdir. Bu dönemde astronomi çalışmalarının merkezleri olarak İstanbul ve Mısır coğrafyasında Arapça, Türkçe ve Farsça pek çok eser yazıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada, başlangıcından Batı astronomisinin Osmanlılar üzerindeki etkilerinin takip edilmeye başlandığı XVII. yüzyıl ortalarına dek, Osmanlıların astronominin konusunu oluşturan alanlara yönelik faaliyetlerinin incelenmesi amaçlanmıştır³. Bu bağlamda, Osmanlı astronomisinin hangi temeller üzerinde şekillendiği, rasat yapmada temel hareket noktalarının neler olduğu ve zaman içerisindeki seyrinin ne şekilde geliştiği sorularına, kurumlar ve şahıslar üzerinden cevaplar aranarak bu alanda üretilen eserlerin değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca söz konusu dönemde kaleme alınmış olan eserlerin bir listesi de sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı astronomisi, 'İlm-i Hey'et, Rasathane, Muvakkit, Coğrafya.

CLASSICAL ERA THE OTTOMAN ASTRONOMY STUDIES

Abstract

The Ottomans began their engagement with astronomy by becoming acquainted, through translation and commentary, with works produced within the Eastern scholarly tradition. Alongside intellectual curiosity concerning celestial phenomena and their effects on the terrestrial realm, pragmatic considerations such as navigation and the determination of prayer times from the sixteenth century onward also contributed to significant advances in Ottoman astronomical studies. During this period, Istanbul and Egypt emerged as centers of astronomical scholarship, where numerous works in Arabic, Turkish, and Persian were produced. This study aims to examine Ottoman activities in the fields constituting astronomy from its beginnings until the mid-seventeenth century, when the influence of Western astronomy on the Ottomans began to be observed. In this context, it seeks to identify the foundations upon which Ottoman astronomy was formed, the principal motivations behind observational practices, and the manner in which the discipline evolved over time, by focusing on institutions and individuals and by evaluating the works produced in this field. In addition, a list of works written during the period under consideration is provided.

Keywords: Ottoman astronomy, 'İlm al-Hay'a, Observatory, Timekeeper, Geography

¹Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. ORCID: 0000-0001-5758-0622

* **Sorumlu Yazar** (Corresponding Author): ahmetustuner@istanbul.edu.tr

²Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. ORCID: 0009-0000-8628-7898

³Çalışmanın, Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu tarafından yazılmış olan "Batı Bilimi ve Osmanlı Dünyası: Bir İnceleme Örneği Olarak Modern Astronomi'nin Osmanlı'ya Girişi (1660-1860)" isimli çalışmayla ilişkili olarak literatürdeki boşluğun doldurulması gayesiyle kronolojik olarak Osmanlıların başlangıcından 1660 yılına dek olan dönemdeki meseleleri ve eserleri kapsamı hedeflenmiştir. (İhsanoğlu, 1992, s. 727-774).

Başvuru Tarihi (Received): 01.02.2026 **Kabul Tarihi** (Accepted): 29.04.2026

Giriş

İnsanın bulunduğu mekanı anlamlandırmaya yönelik çabasının, insanlık tarihinin başlangıcına dek uzandığı düşünülebilir. Eskiçağlardan itibaren insanlar, hayatta kalabilme becerisini gösterme türünde temel gereksinimlerden başlayarak çeşitli motivasyonlarla, içinde bulunduğu çevresel koşulları yorumlayıp yönlendirme gayreti içerisinde olmuşlardır. Medeniyet merkezlerinde, yer ve gökteki durum ve hareketlilik ile ikisi arasındaki muhtemel bağlantılar üzerinde sorgulamalar ve değerlendirmeler yapılmıştır. Tarihin diğer pek çok alanında olduğu gibi insanlığın, gökyüzünün durumu ve gök cisimlerinin hareketliliğine dair gözlem ve değerlendirmelerinin de pratik ihtiyaçlardan hareketle kültürler arası etkileşim vasıtasıyla birikimli bir şekilde ilerlemiş olduğu bir gerçektir. Bu noktada günümüze ulaşan yazılı kaynakların gösterdiği üzere pek çok kültür ve medeniyete etkileri bakımından Antik Yunan'da astronomiye ilişkin yapılan çalışmalar ön plana çıkmaktadır.

Antik Yunan, İslam ve Fars gibi çeşitli medeniyetlerin astronomi alanındaki bilgi birikimini devralarak zaman içerisinde çeşitli motivasyonlarla edindikleri tecrübelerle harmanlayan Osmanlılar, eser tercüme ve telif ederek bu alanla ilişkili olarak rasathane ve muvakkithaneler kurmuşlardır. Bu anlamda Osmanlıların, astronomiye ilişkin faaliyetlerinin anlaşılmasında bu alandaki bilgilerinin temellerini oluşturan tarihsel sürecin kavranması ve bu süreçteki başlıca kurum, şahıs ve eserlerin tespit edilebilmesi büyük öneme sahiptir. Özellikle Merâğa ve Semerkand Rasathaneleri ile astronomi faaliyetlerinin kurumsallaşmasına etki eden Nasirüddîn Tûsî, Kadızâde-i Rûmî gibi isimler ile Osmanlı coğrafyasında matematik bilimlerinde varlık gösteren Ali Kuşçu ve Mîrim Çelebi gibi isimlerin Osmanlı astronomi faaliyetleri ve yazınına ne şekilde etkilemiş olduğu sürecin anlaşılması için önem arz etmektedir. Osmanlı astronomisinde dikkat çekici bir husus olarak Osmanlıların bu alana yönelik katkılarının bir temsili mahiyetinde kendilerinden önce Doğu Medeniyeti'nde Arapça ve Farsça ağırlıklı olan astronomi yazınında Türkçenin kayda değer şekilde varlık göstermeye başlamasını sağlamış olmalarıdır. Bu doğrultuda Türkçe astronomi eserleri bulunan Muhammed b. Kâtip Sinân, Mustafa b. Ali el-Muvakkit ve Seydi Ali Reis gibi isimlerin ön plana çıkmıştır. Osmanlıların gökyüzüne dair ilgi ve bilgilerini, günlük hayatın gerekliliklerine muvakkithaneler ve müneccimbaşılık makamı aracılığıyla taşıması ise Osmanlıların bilimsel üretime başvuruda hareket noktalarının bir yönünü pragmatik zihin dünyalarının oluşturduğuna işaret etmektedir. XVI. yüzyılda Osmanlı askeri ve siyasi faaliyetlerinin bir uzantısı olarak denizlerdeki faaliyetlerin artmasıyla ilişkili şekilde coğrafya-astronomi yakınlaşması ve astronominin pratik yönüyle duyulan ihtiyacın artması ise yine Osmanlıları astronomiye ve bu alanda eserler oluşturmaya teşvik eden sebepler arasında olduğu da bir gerçektir.

1. Antik Yunan Mirasının İslam Alemine İntikalinde Abbasi Devri

Kadim medeniyet merkezleri olarak bilinen Mısır, Çin, Mezopotamya ve Yunan uygarlıklarında eskiçağlardan itibaren iptidai düzeyde rasat eyleminin gerçekleştiği bilinmektedir. Gece ve gündüz uzunluğunun hesaplanması, akıp giden zamanın bir kaide çerçevesinde (takvim) anlamlandırılması, zaman ve yön tayininde bulunulması gibi konular çok eski zamanlardan itibaren günlük pratiklerde temel problemler olarak insanlığın karşısına çıkan ortak meselelerdir. Bu türden meselelere yönelik sorgulamalarda bulunan önemli isimlerden birisi, II. yüzyılda yaşamış İskenderiyeli astronom ve coğrafyacı Claudius Ptolemaios/Batlamyus'tur (108?-168?) (Aydın-Aydın, 1992, s. 196-199). Hayatı hakkında sınırlı bilgiler bulunan Batlamyus'un eserleri, Abbasi iktidarında özellikle VIII. ve IX. yüzyıllarda yoğunlaşan tercüme faaliyetleri esnasında Arapçaya tercüme edilerek İslam aleminde takip eden yüzyıllarda bu alandaki tartışmaların merkezini oluşturmuştur.

Abbasiler Dönemi'nde yapılan çalışmaların İslâm astronomisinde kurucu bir rol oynamış olduğunu söylemek mümkündür. Bu süreçte, Bağdat merkezli gerçekleştirilen tercüme hareketi aracılığıyla

Batlamyus'un *Almagest*'i başta olmak üzere Yunan, Hint, Sasani medeniyetlerinde kaleme alınmış astronomi konulu metinler Arapçaya kazandırılmıştır. Abbasiler Dönemi'nde VIII. yüzyılda Halife Mansur Dönemi (754-775) itibariyle başlayan ilmi faaliyetler, takip eden süreçte Harun Reşid Dönemi (786-809) itibariyle artmış ve Halife Me'mun döneminde (813-833) zirveye ulaşmıştır. Bu dönemde Bağdat, çeşitli vesilelerle Abbasi topraklarına ulaşmış olan Sanskritçe, Pehlevice ve Yunanca eserlerin Arapçaya tercüme edildiği bir merkez hüviyetine bürünmüştür. Tıp, matematik, astronomi, felsefe, coğrafya gibi pek çok konuda eserlerin ele alındığı bu dönemde Yunancadan Batlamyus ile birlikte Aristo (MÖ. 384-322), ve Öklid (MÖ 330-275) gibi isimlerin eserlerinin tercüme edildiği bilinmektedir (Şeşen, 1979, 10-11; Kaya, 1992, 88-89).

Abbasiler Dönemi tercüme faaliyetleri süreci, yalnızca metnin farklı dile aktarılmasından ibaret olacak şekilde gerçekleşmemiş; aynı zamanda metinler tahlil edilerek tenkit ve tashih doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Astronomi, matematik ve coğrafya alanındaki metinlerin bu türden bir tercüme anlayışıyla ele alınmasının, astronominin teorik çerçevesinin hızla gelişmesine etki ettiği düşünülmektedir. Gök cisimlerinin durum ve hareketlerine ilişkin gözlemler, takvim hesapları gibi konularda edinilen birden fazla kaynaklı bilgi birikimi, erken dönem İslâm astronomlarının Batlamyus'un önermiş olduğu sistemi sorgulamalarına ve bu doğrultuda yeni öneriler geliştirmelerine vesile olmuştur.⁴ Yine bu dönemde tercümelerin etkisiyle astronomi faaliyetleri kurumsallaşmış ve rasathane geleneği ile zîc literatürü oluşmaya başlamıştır.⁵

Bu doğrultuda Bağdat'ta Şemmâsiye (kuruluş tarihi: 827) ve Şam civarında Kâsiyûn (kuruluş tarihi: 828) Rasathaneleri kurulmuştur (Bakkal, 2019, s. 108-109; Özaydın, 1991, s. 438). Halife Me'mun döneminde kurulan Şemmâsiye Rasathanesi'nde dönemin ilim insanları, Batlamyus'un astronomi tablolarına ilişkin çalışmalar yapmakla görevlendirilmişti. Şemmâsiye'de bulunan astronomların faaliyetleri neticesinde *Ez-Zicü'l-Mümtehan* olarak adlandırılan astronomi cetvelleri meydana getirilmiştir (Unat, 2013, s. 401-402).

2. Merâğa ve Semerkand Ekolleri ve Osmanlı Çalışmalarına Yansımaları

Doğu-İslam dünyasında Halife Me'mun'un öncülüğünde kurulan rasathaneler ile astronomi alanındaki faaliyetler kurumsal bir hüviyet kazanmışlardı. Takip eden süreçte astronomi bilgisinin gelişiminde Merâğa ve Semerkand okulları ön plana çıkmış, hatta Merâğa ve sonrasında Semerkand'da astronomi, matematik ve coğrafya alanlarında oluşan bilgi birikimi Osmanlı astronomi faaliyetlerine yön vermiştir.

Bu dönemde Hülagu Han'ın (1256-1265) maddi destekleriyle Nasîruddîn Tûsî (1201-1274) tarafından Merâğa'da kurulmuş olan Rasathane, İslâm bilim tarihinde astronominin kurumsal ve teorik açıdan yeni bir aşamaya ulaştığı en önemli merkezlerden biri olmuştur.⁶ Merâğa Rasathanesi'nde Rasathane'nin kuruluşundan rasat faaliyetinin düzenlenmesine pek çok aşamada rol oynayan isimlerden Nasîruddîn Tûsî, Batlamyus'un yer merkezli teorisini esas almakla beraber, fiziksel tutarlılığı merkeze alan eleştirel bir yaklaşım benimsemiştir. Tûsî'nin gezegen hareketlerini açıklamak için geliştirdiği "Tûsî Çifti", Batlamyus'daki problemlere alternatif bir

⁴ İbnü'l-Heysem (965- 1040?), İbnü'ş-Şâtır (1306- 1375), Nasîruddîn Tûsî (1201-1274) Batlamyus'a eleştiri getiren isimlerdendir.

⁵ IX-XV. yüzyıllarda önde gelen rasathaneler kronolojik olarak Şemmâsiye, Kâsiyûn, Rakka, Hemedân, İsfâhan, Merâğa, Semerkand Rasathaneleridir. Köken itibarıyla Farsça olup "ip, düzen, sıra" anlamına gelen zîc, İslâm dünyasında astronomi literatüründe gök cisimlerinin hareketlerini hesaplamaya ilişkin verilerin yer aldığı cetvelleri ifade eder. Genel olarak gezegenlerin konumları, Güneş ve Ay'ın hareketleri, takvim hesapları, namaz vakitleri gibi konuları içerir. Bu cetveller, genel olarak rasathanelerde uzun yıllar yapılan gözlemlere dayanarak hazırlanır. İslâm astronomi geleneğinde Abbasiler dönemi itibariyle zîc merkeze getirilmiş olup yaygın kullanım bakımından *Zic-i İlhanî* ve *Zic-i Uluğ Bey* gibi eserler, zîc geleneğinin en gelişmiş örnekleri arasında yer almaktadır. (Unat, (2013, s. 397-399).

⁶ Merâğa Rasathanesi ve kuruluşu hakkında detaylı bilgi için: (Köprülü, 1942, s. 207-28).

yaklaşım sergileyerek sonraki astronomların çalışmalarını da etkilemiştir. Bu anlamda Tûsî'nin, yalnızca Merâğa Rasathanesi'nin idarecisi olarak değil aynı zamanda teorik önermelerde bulunarak astronomi ilmine katkı sağladığı bir gerçektir (Unat, 2017, s. 55-57).

Merâğa astronomi ekolünün önde gelen isimlerinden biri de Kutbüddîn Şîrâzî'dir (1236-1311). Nasîrüddîn Tûsî'nin öğrencisi olan Şîrâzî, özellikle Batlamyus astronomisinin eleştirisi ve geliştirilmesi konusunda önemli katkılar sunmuştur. Kutbüddîn Şîrâzî, Merâğa ekolünün teorik bilgisini Anadolu'ya taşıyarak Merâğa astronomi anlayışının, coğrafi ve entelektüel açıdan daha geniş bir etki alanına yayılmasında rol oynamıştır (Şerbetçi, 2002, s. 487).

Tûsî'nin yanı sıra Kutbüddîn Şîrâzî ve Fahreddîn-i Merâgî (?- 1269) gibi isimlerin faaliyet göstermiş olduğu Merâğa Rasathanesi'nde yürütülen gözlemlerin en önemli ürünü ise şüphesiz ki *Zîc-i İlhanî*'dir. Bu eserin, Nasîrüddîn Tûsî idaresinde hazırlanarak Hülagu Han'a ithaf edilmiş olduğu bilinmektedir. *Zîc-i İlhanî*, gezegen hareketliliği, Güneş ve Ay tutulmaları, takvim hesaplamaları, yıldız konumları gibi konular hakkında tafsilat içermektedir. Dört makaleden oluşan *Zîc*'in, takip eden süreçte astronomi faaliyetlerinde kullanılmış olduğu bilinmektedir (Unat, 2013, s. 399). Merâğa Rasathanesi ekolü, Batlamyus astronomisini eleştirel şekilde yeniden ele almıştır. Gözleme dayalı ve matematiksel kesinliği merkeze alan bir astronomi anlayışını benimseyerek şark dünyasında astronominin kurumsal anlamda en etkili ve dönüştürücü safhalarından birini temsil etmiştir. Merâğa'nın, sonraları Osmanlı üzerindeki etkileri doğrudan takip edilebilecek olan Semerkand Rasathanesi ve Uluğ Bey (1447-1449) çevresinde gelişecek olan astronomi geleneğinin zeminini hazırlamış olduğunu söylemek de mümkündür (Fazlıoğlu, 2003, s. 20).

Takip eden süreçte meydana getirilen bir diğer önemli zîc, Semerkand-Merâğa ilmî mirasının bir ürünüdür. Timurlu hükümdarı olan Uluğ Bey, Semerkand'ın XV. yüzyılda ilim ve kültür merkezi olmasında büyük rol oynamıştır. Semerkand'da kurulan medrese ve rasathane, astronomi ve matematik alanında önemli çalışmalara ev sahipliği yapan merkezler olarak varlık göstermiştir. Gıyâseddin Cemşîd El-Kâşî (1380?-1429), Kadızâde-i Rûmî (1364?- 1440'tan sonra) ve Ali Kuşçu (1403?-1474) gibi isimlerin faaliyet gösterdiği Rasathane'de yapılan gözlemler neticesinde İslam-Osmanlı astronomisinin temel eseri haline gelecek olan *Zîc-i Uluğ Bey* meydana getirilmiştir. H. 841 / M. 1437'de tamamlanan ve dört makaleden oluşan *Zîc*'in makaleleri sırasıyla "Takvim ve Tarihler Üzerine", "Vakitler Üzerine", "Yıldızların Konumları Üzerine", "Astroloji Üzerine" başlıklarını taşımaktadır. Semerkand Rasathanesi'nde faaliyet gösteren kimselerin hazırlanmasında etki sahibi olduğu *Zîc-i Uluğ Bey*'in giriş kısmında Cemşîd El-Kâşî, Kâdızâde-i Rûmî ve Ali Kuşçu'nun isimleri geçmektedir (Fazlıoğlu, 2003, s. 16-17). Farsça olarak hazırlanmış olan *Zîc-i Uluğ Bey*'in ilerleyen dönemlerde Arapça ve Türkçeye tercüme edildiği ve pek çok ilim insanı tarafından şerh edildiği bilinmektedir.⁷

3. Osmanlıları Astronomiye Yönlendiren Sebepler Üzerine

Osmanlılar tarafından astronomi alanında yazılmış eserlerin konularını temelde pratik ve teorik astronomi olarak ikiye ayırmak mümkündür. Astronomi yazınında telif ve tercüme edilen eserlerin muhtevasına bakıldığında pratik astronomi konulu eserlerin ağırlıklı olduğu görülür. Pratik astronominin konularını ise zîciler, takvimler ve astronomi aletleri oluşturmaktadır. Osmanlıların üç yüzyılı aşkın süre *Zîc-i Uluğ Bey*'i kullanmış oldukları, erken dönemlerden itibaren hayatın farklı alanlarını düzenlemek amacıyla takvimler oluşturmaya çalıştıkları ve rub'-ı müceyyeb, rub'-ı mukantarât, usturlap gibi astronomi aletlerini konu alan çeşitli hacimlerde pek çok risale kaleme aldıkları bilinmektedir. Bu anlamda eserlerin muhtevasının, astronomiye ilişkin ilgi ve faaliyetlerin amacına yönelik ipuçları sunduğu görülmektedir.

⁷ Ali Kuşçu *Şerh-i Zîc-i Uluğ Bey*; Mîrim Çelebi *Düstûru'l-'Amel Li Tashîhi'l-Cedvel*; Abdülalî Bircendi *Şerh-i Cedid-i Sultânî* adıyla şerh eden isimlerdendir. (Fazlıoğlu, 2003, s. 17).

Osmanlı öncesi ve Osmanlılar döneminde İslam dünyasında, astronomi faaliyetlerinde bulunmanın bir takım pratik kaygılarla ilişkili olduğu ve zaman içerisinde bu kaygıların da değişmekte olduğu tespit edilmiştir. İslamiyet'te ibadet vakitlerinin tespit edilmesinin ve kible yönünün tayin edilmesinin günlük hayatın önemli bir meselesi olması, bununla ilgili ilmi anlamda bir gelişim kaydedilmesine sebebiyet vermiştir. Ay ve Güneş hareketliği takip edilerek zaman konusunda bir düzen saptanmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda Osmanlılarda dini ve toplumsal hayatı düzenleme kaygısıyla oluşturulan takvimleri, astronomiye ilişkin ilk etkinlikler olarak kabul etmek mümkündür.

Osmanlılar tarafından hazırlanan bilinen en eski tarihli takvimler, II. Murad (1421-1444, 1446-1451) dönemine ait olup ilki H. 848 / M. 1444 (Paris Nat. Bib.: 180), ikincisi H. 850 / M. 1446 (Oxford Bodleian Hunt. Donat: 16) tarihine aittir. Takip eden süreçte takvimlere H. 856 / M. 1452 (TSMK, Bağdat Köşkü: 309; Atsız, 1957, s. 17-23) ve H. 858 / M. 1454 (Nuruosmaniye: 3080) tarihli olmak üzere II. Mehmed (1451-1481) döneminde rastlanmaktadır (Aydüz, 1994, s. 75). Takvimlerin bir türünü teşkil eden ruznâmeler, ayların ilk günlerine işaret eden ve Ay-Güneş tutulmalarını gösteren cetvelleri içerir. Tespit edilen en eski tarihli ruznâme ise Şeyh Vefâ / Muslihiddin Mustafa b. Ahmed İbnü'l-Vefâ Es-Sadrî El-Konevî'ye (ö. 1491) (TSMK, Yeniler: 1693) aittir (Öngören, 2020, s. 270). En erken tarihli olarak tespit edilmiş olan takvimlerin II. Murad döneminde bulunması, bu dönem itibarıyla Osmanlı sarayı ile takvim hazırlayabilecek kabiliyette kimseler arasındaki temasın varlığına işaret etmesi bakımından önemlidir.

Takvim hazırlanması, pek çok bakımdan siyasi ve sosyal hayatın düzenlenmesindeki yeriyle ilişkili olarak önemli bir mesele olarak kabul edilmektedir. Osmanlılarda bu amaca hizmet doğrultusunda, doğrudan bu işten sorumlu kimselerin bulunduğu bilinmekle beraber kurumsal olarak müneccimbaşılığın teşkil edilmesine dair kesin bir tarih söz konusu değildir.⁸ Müneccimlerin Osmanlı sarayındaki varlığına işaret eden en erken tarihli belgelere II. Bayezid (1481-1512) döneminde rastlanmıştır (Aydüz, 1993, s. 23-24). XV. yüzyıl itibarıyla Osmanlı sarayında bulunduğu bilinen müneccimbaşılar, İmparatorluğun sonuna dek varlıklarını devam ettirmişlerdir (Aydüz, 2004, s. 412). Hakkında en fazla malumata sahip olduğu anlaşılan müneccimbaşı ise şüphesiz ki Mustafa b. Ali El-Muvakkit'tir (ö. 1571). Bu durumda, Mustafa b. Ali'nin astronomi ve coğrafya alanlarında pek çok eser telif etmiş olmasının etkisi büyüktür.

4. Semerkand Geleneğinin Osmanlılara Naklinde Kadızâde-i Rûmî ve Ali Kuşçu

Osmanlıların astronomiye ilişkin bilgileri, başlangıçta Şark-İslam mirası üzerinde şekillenmiş olup bilgi ve tecrübenin artması doğrultusunda zamanla özgün bir hale erişmiştir. Astronomi, matematik ve coğrafya alanlarında bilgi birikimlerinin oluşmasında Semerkand Ekolü, Kadızâde-i Rûmî ve Ali Kuşçu oldukça etkilidir. XIV-XV. yüzyıllarda yaşamış Kadızâde-i Rûmî, Osmanlı astronomi çalışmaları üzerinde etkiye sahip isimlerin başında yer almaktadır. Hayatının ilk dönemlerini Anadolu'da geçiren Kadızâde-i Rûmî, dönemin önemli ilim merkezlerinden olan Semerkand'da matematik ve astronomi alanında faaliyet göstermiştir (Fazlıoğlu, 2001, s. 98-99). Uluğ Bey döneminde Semerkand Rasathanesi'nin muteber isimlerinden olan Kadızâde-i Rûmî, Semerkand bilgi birikiminin Anadolu'ya intikalinde önemli rol oynayan iki isim Ali Kuşçu ve Fethullah Şirvânî'nin Osmanlı topraklarına gitmesini teşvik etmiştir (Fazlıoğlu, 2003, s. 37-38). Aynı zamanda Semerkand Rasathanesi'nde oluşturulan *Zîc-i Uluğ Bey*'in hazırlanmasında da katkılarının olduğu bilinmektedir. Kadızâde-i Rûmî'nin *Şerhü'l-Mûlahhas Fî'l-Hey'e'si* (Ayasofya: 2662), Osmanlılar tarafından en çok işlenen eser olup, medreselerde alanında okutulan

⁸ Başlangıcından sonuna dek Osmanlılarda otuz yedi kişinin müneccimbaşılık görevine getirilmiş olduğu tespit edilmiştir. Eldeki kayıtlara göre adı tespit edilebilen ilk müneccimbaşı Seydî İbrahim b. Seyyid olup, II. Bayezid döneminden I. Süleyman devri ortalarına dek müneccimbaşı olarak vazife yapmıştır. Takip eden süreçte Sadi b. İshak Çelebi (ö. 1540), Yusuf b. Ömer Es-Sâ'atî (ö. 1570), Mustafa b. Ali El-Muvakkit (ö. 1571) ve Takiyüddin Râsîd (ö. 1585) müneccimbaşılık vazifelerinde bulunmuş isimlerdir. (Aydüz, 2004, s. 413-414).

başlıca kitaptır.⁹ Bu anlamda Kadızâde-i Rûmî, gerek talebe yönlendirmeleriyle gerek yazmış olduğu eserlerle Osmanlıların riyazi ilimlerdeki gelişimine çok yönlü olarak katkı sağlamıştır.

Osmanlıların zuhur ettikleri süreçte astronomi ilmine ilişkin belirgin bir ilginin izleri, II. Mehmed dönemi itibariyle takip edilebilmektedir. II. Mehmed dönemi, İstanbul'un ilim ve kültür anlamında gelişmesine yönelik faaliyetlerin yoğun olduğu bir dönemdir. Bu anlamda II. Mehmed'in Sahn-ı Semân Medreseleri'nin kurulması, ilim insanlarının himaye edilmesi ve beşeri ilimlerin gündeme alınması gibi faaliyetleri bilinmektedir. Semerkand'da yetişip, Semerkand bilgisinin Anadolu'ya intikalinde rol oynayan isimler Fethullah Şirvânî (ö. 1486) ve Ali Kuşçu'dur. Fethullah Şirvânî, II. Murad ve II. Mehmed dönemlerinde Anadolu'da bulunmuştur (Akpınar, 1995, s. 464). Şirvânî'nin en önemli eseri Kadızâde'nin *Şerhü'l-Mülahhas Fî'l-Hey'e*'sine yazmış olduğu *Hâşiye Alâ Şerhü'l-Mülahhas Fî'l-Hey'e*'dir (TSMK, III. Ahmed: 3294). 1473 yılında tamamlanan bu eserin, II. Mehmed'e ithaf edildiği ve Osmanlı medreselerinde okutulduğu bilinmektedir (Unat, 2008, s. 451-452).

Hayatının son yıllarını İstanbul'da geçirerek II. Mehmed tarafından iltifat gören Ali Kuşçu'nun Farsça ve Arapça astronomi ve matematik konulu eserleri, tercüme ve şerh edilmiş, çoğaltılarak alanındaki önemli kaynaklardan olmuştur. Ali Kuşçu'nun astronomiye ilişkin eserlerinden en meşhuru *Risâle Fî'l-Hey'e*'dir (TİEM: 2086). Farsça olarak yazılmış olan bu eser, Perviz Abdullah tarafından *Mirkâtü's-Semâ*¹⁰ (TSMK, Hazine Kitaplığı: 473) adıyla Türkçeye tercüme edilmiş ve XVI. yüzyılda Muslihuddîn-i Lârî (ö. 1572) tarafından *Şerh-i Risâle Der İlm-i Hey'e* (Ragıp Paşa: 926) adıyla şerh edilmiştir. Ali Kuşçu'nun aynı zamanda *Zîc-i Uluğ Bey'e Şerh-i Zîc-i Uluğ Bey* adıyla anılan (Ragıp Paşa: 928) Farsça bir şerh yazmış olduğu da bilinmektedir (Aydın, 1989, s. 409).

5. Semerkand Ekolünün XVI. Yüzyıldaki Mirasçısı Olarak Mîrim Çelebi ve Faaliyetleri

Osmanlılar, XVI. yüzyıla gelindiğinde astronomi alanında pek çok bakımdan kendi kendini besleyen bir hale erişmişlerdi. Bu dönemde, erken dönemler itibariyle şerh ve tercüme aracılığıyla tanınmaya başlanan mevcut gökbilim bilgi birikimi üzerine yazabilecek pek çok önemli isim yetişmiştir. Bu isimlerin başında Mîrim Çelebi (1450?-1525) gelmektedir. Mîrim Çelebi, Ali Kuşçu ve Hocazâde Muslihuddîn Efendi (?- 1488) aracılığıyla dönemin ilmi faaliyetlerinin yoğunluklu olduğu bir atmosferde varlık göstermiş bir isimdir (Fazlıoğlu, 2020, s. 160). Matematik ve astronomi üzerine çalışıp eserler kaleme almış olan Mîrim Çelebi, II. Bayezid'in emriyle *Zîc-i Uluğ Bey'e, Düstûru'l-Amel Fî Tashîhi'l-Cedvel* (Feyzullah Efendi: 1343) adıyla Farsça şerh yazmıştır. Şimdiye dek eserin Türkiye ve yurtdışındaki kütüphanelerde kayıtlı yirmiyi aşkın nüshası tespit edilmiştir. Bu şerhin yazılması esnasında dedesi Ali Kuşçu'nun *Şerh-i Zîc-i Uluğ Bey*'inden istifade etmiş olduğu bilinmektedir (OALT, 1997, s. 90-93). Mîrim Çelebi'nin bir diğer şerh faaliyeti Ali Kuşçu'nun *Er-Risâletü'l-Fethiyye* isimli eseri üzerinedir (Fazlıoğlu, 2020, s. 160).

Mîrim Çelebi'nin II. Bayezid döneminde yazmış olduğu astronomi aletleri yapım ve kullanımına ilişkin, takvimler ve kible tayini gibi hususlarda Arapça ve Farsça risaleleri de bulunmaktadır. Rub'u'l-Müceyyeb hakkında Arapça ve Farsça *Risâletü'l-Ceybü'l-Câmi'a* (Carullah Efendi: 2132/2) ve *Risâle Fî'r-Rub'u'l-Müceyyeb* (Reisülküttab: 578/1) risalelerini yazmış olup bunlardan *Risâletü'l-Ceybü'l-Câmi'a*, II. Bayezid'e sunulmuştur. II. Bayezid'e takdim ve ithaf edilen diğer astronomi konulu eserler ise *Risâle-i Rub'-i Câmi'a* (Nuruosmaniye: 2926/1) ve *Risâle Fî Semti'l-Kible* (Ayasofya: 2628), *Risâle Fî Halli Ukadi Ba'zü'l-Mevâzi'u'l-Mu'zila Min Ta'dilü'l-'Ulûm* (Turhan Valide: 110/1), *Risâle Der Ma'rifet-i A'mâl Bi'r-Rub'î's-Şikâzî* (Nuruosmaniye: 2926/2), *Risâle Der Ma'rifet-i A'mâlü's-Şikâzî* (Nuruosmaniye: 2926/4), *Risâle Der Şikâzî ve Zerkâla Ez-*

⁹ İkinci eser ise Gulam Sinân ve Mîrim Çelebi tarafından şerh edilen Ali Kuşçu'ya ait *El-Fethiyye Fî'l-Hey'e*'dir.

¹⁰ Yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır: (Demirtaş, 2025)

Âlât-ı Rasadiyye'dir (Nuruosmaniye: 2926/5) (OALT, 1997, s. 90-96). Ayrıca rub'-ı mukantarât ve rub'-ı müceyyebe ilişkin küçük hacimli başka risaleleri de bulunmaktadır.¹¹

6. Muvakkithanelerin Astronomi Çalışmalarındaki Yeri ve Muvakkit Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî

Tarihi seyir içerisinde astronominin İslam alemindeki yolculuğunda zaman zaman farklı ağırlıklarda olmak suretiyle teorik ve pratik astronomi bilgisinin var olduğu bilinmektedir. Astronominin Osmanlı ilmî geleneği içerisindeki konumunu tespit etme noktasında, dönemin Avrupa astronomi anlayışından farklı olarak yalnızca teorik tartışmaları merkeze alan bir yapıda olmadığı, aynı zamanda dini pratiklerin doğru biçimde icrası için gerekli görülen uygulamalı bir disiplin olarak değerlendirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan astronomi faaliyetlerine yönlendiren etkenlerin başında pratik ihtiyaçların neticesi olarak kurumsal anlamda muvakkithanelerin varlığı, önemli noktalara işaret etmektedir. İbadetlerin sahih biçimde yerine getirilebilmesinde astronomik hesapların doğruluğu büyük önem taşımış; bu durum astronomi bilgisini ibadet hayatının ayrılmaz bir parçası hâline getirmiştir. Başta İstanbul, Edirne ve Bursa gibi merkezlerde çok sayıda muvakkithane bulunması ilm-i mîkâtın pratik hayattaki önemini göstermektedir (Helvacı-Unat, 2020, s. 133).

Muvakkithanelerin örneklerine, İslam tarihinin ilk devirlerinden itibaren rastlanmaktadır. Muvakkithanelerin Osmanlı tarihinde ilk olarak ne zaman kurulduğu kesin bir şekilde bilinmemekle beraber, İstanbul'un fethini takip eden süreçte Fatih Cami Muvakkithanesi, ilk muvakkithane olarak kabul edilmektedir (Aydüz, 2004, s. 418).

Buna göre, erken dönemlerden itibaren muvakkitlerin ve muvakkithanelerin Osmanlı müesseseleri içerisinde, astronominin teorik bir ilim olma vasfının ötesinde gündelik hayatın dini ve toplumsal normları üzerinde belirleyici uygulamalı bir disipline dönüşmesinde rol oynayan bir hüviyete sahip oldukları görülmektedir. Astronominin pratik bir örneğini oluşturmada, muvakkitler ve muvakkithaneler, namaz vakitlerini tespit amacıyla Güneş'in hareketlerini takip ederek ilm-i hey'et¹² ve ilm-i mîkât¹³ arasında zaruri bir bağ kurmuşlardır.

Camilere yakın bir noktada olacak şekilde inşa edilen muvakkithanelerin, namaz vakti tespiti amacıyla yapılmasına karşılık aynı zamanda temel düzeyde astronomik bilginin işletilip aktarıldığı küçük ölçekli yapılar olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar doğrudan gözlem amacına hizmet eden rasathane işlevini karşılamıyor olsa da bu yapıların içerisinde bulunan usturlap, rub' tahtası, güneş saatleri ve cetveller yardımıyla pratik astronomiye ilişkin faaliyetler gösterilmiş olması, Osmanlı astronomisinin ibadet mekanları bünyesinde şehirlerin farklı noktalarına yayılarak, sürekli ve canlı bir gözlem pratiğinin varlığına işaret etmesi bakımından da önemlidir. Muvakkitler tarafından hazırlanan çizelgeler ve takvimler, astronomik hesapların doğruluğunu ölçen uygulamalar olmuş ve bu durum da Osmanlı astronomisinde ölçüm hassasiyetinin ve bununla ilişkili olarak pratik doğrulamanın sürekliliğini sağlamıştır. Muvakkithanelerin varlığı, bünyesinde yapılacak faaliyetler doğrultusunda ibadetlerin sıhhatli bir şekilde yapılabilmesinin mümkün olduğuna dair bir görüşün varlığına işaret etmektedir. Bu noktada, dini kaygıların, riyazi ilimlere olan ihtiyacıyla ilişkili olarak rasat faaliyetinin meşruiyetini güçlendiren bir etken ve muvakkithanelerin de bu görüşün somut kurumsal karşılıkları olduğu düşünülebilir. Nihayetinde muvakkithanelerin Osmanlı özelinde, toplumsal hayatta astronomiyi soyut teorik tartışmaların ötesine taşıyarak ibadetlerin düzenlenmesi ve ilmi anlamda sürekli ve kurumsal bir alan anlamını

¹¹ Rub'-ı mukantarât ve rub'-ı müceyyeb, rub' tahtasının ön ve arka yüzlerine verilen isimdir. Rub' tahtası, İslam astronomi alimleri tarafından geliştirilmiş olup yüzyıllarca astronomi gözlemlerinde kullanılan aletler arasında yer almıştır. (Bir-Kaçar, 2008, s. 179-184)

¹² İslam bilim tarihi literatüründe astronomi kavramının karşılığı olarak kullanılmış olan ifadedir.

¹³ İslamiyet'in erken dönemleri itibarıyla namaz ibadetinin uygun şekilde gerçekleştirilebilmesi gayesiyle namaz vakitlerinin tespit edilmesi hususuna ilişkin geliştirilmiş olan ilim alanıdır. (Helvacı-Unat, 2000, s. 133-134).

ihativa ettiğini söylemek mümkün gözükmemektedir. Özellikle XVI. yüzyıl itibariyle Osmanlı astronomi yazınında muvakkithanelerde faaliyet göstermiş isimlerin eserlerinin varlığı, muvakkit ve muvakkithanelerin yazınsal faaliyetlerdeki karşılığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu olgunun XVI. yüzyıldaki karşılığı olarak ön plana çıkan isimlerden biri Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî'dir (?- 1524?).

Muhammed b. Kâtib Sinân, II. Bayezid ve I. Selim (1512-1520) dönemleri ile I. Süleyman'ın (1520-1566) saltanatının ilk yıllarında astronomi faaliyetlerinde bulunarak bu alanda eserler kaleme almış önemli bir isimdir. Kendisi hakkında malumata, eserlerinde vermiş olduğu bilgilerden ulaşılabilmektedir. Buna göre bir dönem Edirne'de bulunan Yeni Cami'de muvakkit olarak hizmet etmiştir. Görev yapmış olduğu muvakkithanelerde astronomi alanında dersler vermiş olduğunu eserinde ifade etmektedir (Fazlıoğlu, 2002, s. 165). Muhammed b. Kâtib Sinân, muvakkit olarak ilm-i mîkat ile iştigal etmenin yanı sıra mütercim ve müellif olarak da XVI. yüzyılda Osmanlı astronomi faaliyetlerine katkı sağlamış bir isimdir.

Muhammed b. Kâtib Sinân, eserlerinden bazılarını dönemlerine şahit olduğu hükümdarlara ithaf etmiştir. Arapça yazmış olduğu *Ecnâhu'n-Necâh*, *Muzihü'l-Evkât Fî Ma'rifeti'l-Mukantarât* (Ayasofya: 2708/1), *Tebynü'l-Evkât* (TSMK, III. Ahmed: 3501) ile Türkçe yazmış olduğu *Hediyetü'l-Mülûk* (Carullah Efendi: 1473/3) eserlerini II. Bayezid'e ithaf etmiştir. Şemseddin Muhammed b. Muhammed El-Halîlî cetvellerinden Türkçeye yapmış olduğu *Terceme-i Cedvel-i Afâkî* (Ayasofya: 2590) isimli tercümesi yine II. Bayezid'e ithaf etmiş olduğu eserleri arasındadır. Türkçe yazdığı *Fazlu'd-Dâ'ir* (Arkeoloji Müzesi: 1255/2) I. Selim'e sunulmuş ve Arapça *Mizânü'l-Kevâkib* (Ayasofya: 2710) ise I. Süleyman'a ithaf edilmiştir.

Arapça olarak yazdığı eserlerinden *Kitâb Fî Ma'rifeti'l-Vaz'î'r-Ruhamât Li-Arzın Mâ*, (Darülkütüb: 4059) cedveller ihtiva etmekte olup eserin Türkiye'de herhangi bir nüshası henüz tespit edilememiştir. Bir diğer Arapça eseri *Risâle Fî Ma'rifeti Vaz'-ı Rub'u'd-Dâ'ireti'l-Mevzû'a Aleyhi'l-Mukantarât* (Carullah Efendi: 1473) ise rub'-ı mukantarât konuludur. Rub'-ı mukantarât konulu bir diğer eseri Arapça yazdığı *Tuhfetü'l-Fukarâ*'dır (Esad Efendi: 3731/2). Türkçe olan diğer eserleri ise *El-Aslu'l-Mu'addil* (Arkeoloji Müzesi: 1255/4), *Hediyetü'l-İhvân* (İzmir: 492/2), *Tercüme-i Risâletü'l-Ceyb*'dir (Ayasofya: 2594) (OALT, 1997, s. 84-89). Bunlardan başka Kâtib Sinân tarafından II. Bayezid'e ithaf edilen *Câmi'u'l-A'mâli'l-Eflâkiyye Ve'l-Âfâkiyye* (Rodos Hafız Ahmed Ağa: 1194) isimli bir eser ve *Rub'-ı Sümn-i Dâ'ire* (Rodos Hafız Ahmed Ağa: 1196) başlıklı küçük bir Türkçe risalesi de bulunmaktadır.

Bu eserlerden özellikle *Hediyetü'l-Mülûk* ile *Muzihü'l-Evkât Fî Ma'rifetü'l-Mukantarât*'ın Türkiye ve yurtdışında tespit edilmiş farklı tarihlerde istinsah edilen yirmiyi aşkın nüshalarının bulunmasının eserlerin dolaşımı hakkında fikir vermesi bakımından önemlidir. Muhammed b. Kâtib Sinân'ın eserlerinin tespit edilmiş olan nüsha dağılımına bakıldığında onun astronomi alanındaki bilgi birikiminin yalnızca İstanbul ve çevresiyle sınırlı kalmadığı Balkanlar ve Mısır'da da varlık göstermiş olduğu anlaşılmaktadır (Fazlıoğlu, 2002, s. 165).

Onun bir diğer dikkat çekici özelliği ise eserlerinin bir kısmını Türkçe yazmış olmasıdır. Osmanlı dönemine dek astronomi alanında Şark dünyasında yazan isimlere bakıldığında ekseri Arapça yazmış olmakla beraber zaman zaman Farsçaya da başvurmuş oldukları görülmektedir. Muhammed b. Kâtib Sinân'a dek Osmanlı coğrafyasında astronomi alanında faaliyet gösteren Ali Kuşçu ve Mîrim Çelebi de dahil olmak üzere genel temayülün bu yönde olduğu anlaşılmaktadır. Muhammed b. Kâtib Sinân ise eserlerini Arapça ve Türkçe olarak kaleme almıştır. Takip eden süreçte astronomi alanında Türkçe yazma temayülünün Seydi Ali Reis (ö. 1562) ve Mustafa b. Ali El-Muvakkit (ö. 1571) tarafından devam ettirildiği görülmektedir.

7. Muvakkit ve Müneccimbaşı Olarak Mustafa b. Ali El-Muvakkit

Osmanlı zihin dünyasında astronominin dini amaçlarla kullanımının, bilimin araçsallaştırılmasından ziyade, evrendeki düzen ile inanç ve ibadet esasları arasındaki uyumun kavranması şeklinde yorumlanmıştır. Bu nedenle ilm-i mîkâtın, Osmanlı düşüncesinde hem pratik hem de metafizik bir anlam taşıdığı düşünülebilir. Bununla ilişkili olarak Osmanlılarda astronominin dini ve kurumsal karşılığının bir diğer önemli örneğini veren müessesese ise müneccimbaşıdır. Takvimlerin hazırlanması, Ramazan ve bayram günlerinin tespiti gibi işlerden sorumlu olan müneccimbaşılar, aynı zamanda önemli işlere başlanması hususunda uğurlu vakit tayini gibi konularla ilgilenen astronomik hesaplamalar ve ilm-i mîkât hakkında malumat sahibi kimselerdir. Müneccimbaşılar tarafından hazırlanmış olan takvimlerin, dini gayelere hizmet etmesinin yanı sıra resmî ve idarî düzeni belirlemede de etki sahibi olması, astronominin Osmanlılarda dini ve toplumsal düzen açısından oynadığı rolü ortaya koymaktadır.

XVI. yüzyıl Osmanlı astronomi faaliyetlerinde, muvakkithaneler ve müneccimbaşılık kavramlarıyla kurumsal olarak katkı sağlamış olan önemli bir isim olarak Mustafa b. Ali El-Muvakkit bahse değerdir. Mustafa b. Ali'nin uzun yıllar Yavuz Sultan Selim Cami muvakkithanesinde muvakkitlik yaptığı ve ardından müneccimbaşılık görevine getirildiği bilinmektedir. 1571 yılında vefatına dek müneccimbaşılık görevini devam ettiren Mustafa b. Ali, hayatının erken dönemleri itibarıyla astronomi ve coğrafya konularında eserler telif etmiştir (Fazlıoğlu, 2020, s. 287-288). Ağırlıklı olarak Türkçe yazan Mustafa b. Ali'nin astronomi alanındaki eserleri, astronomi aletlerinin kullanımı yahut vakit tayini ile ilgilidir.

Ferah-Fezâ (Veliyüddin Efendi: 2282/3), *Hallü Dâ'ireti Mu'addilü'n-Nehâr*¹⁴ (Nuruosmaniye: 4942), *İ'lâmü'l-İbâd Fî A'lâmu'l-Bilâd* (Nuruosmaniye: 2991), *Kifâyetü'l-Vakt Bi Ma'rifetü'd-Dâ'ir ve Fazlîhi Ve's-Semt* (Aşir Efendi: 470/3), *Risâle Ceyb-i Müceyyeb-i Âfâki* (Aşir Efendi 470/4), *Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî*¹⁵ (Hüsrev Paşa: 259/2), *Risâle Fî'l-Amel Bi Zâtî'l-Kürsî* (Veliyüddin Efendi: 2282/8), *Tuhfetu'z-Zemân ve Harîdetü'l-Evân*¹⁶ (Arkeoloji Müzesi: 1087) I. Süleyman döneminde telif etmiş olduğu Türkçe eserlerdir. *Teshîlü'l-Mîkât*¹⁷ (Ayasofya: 2616/1) isimli rub'ı müceyyeb konulu bu eserin *Vâfiyetü'l-Evkât*, *Tertîbü Teshîlü'l-Mîkât* isimleriyle anılan beş ayrı redaksiyonu bulunmaktadır (OALT, 1997, s. 172-175). *Risâle Fî'l-Amel Bi'r-Rub'î'l-Müceyyeb* (Arkeoloji Müzesi: 881/4), *Risâle Fî Ma'rifeti's-Sâ'ât* (Arkeoloji Müzesi: 881/5), *Kifâyetü'l-Kunû' Fî'l-A'mâli Bi'r-Rub'î'l-Maktû'* (Arkeoloji Müzesi: 881/2) isimlerinde Arapça eserleri de bulunmaktadır. Astronomi alanında yirmiyi aşkın eser telif etmiş olan Mustafa b. Ali'nin rub'ı mukantarât, rub'ı müceyyeb ve usturlap konulu Türkçe ve Arapça başka risaleleri de bulunmaktadır.

8. Denizcilğe Bakan Yönüyle Astronomi ve Seydi Ali Reis (?-ö. 1562)

XVI. yüzyıl, Osmanlıların astronomi alanındaki çalışmalarının yoğunlaşmış olduğu bir dönemdir. Bu durumda, doğrudan alana yönelik yapılan faaliyetlere denizcilik ve coğrafyacılık alanındaki çalışmaların da ilave olunmasının etkisi bulunmaktadır. XVI. yüzyılda Osmanlıların denizlere yönelik askeri faaliyetleri artmıştır. Özellikle Kızıldeniz ve Hint Okyanusu gibi henüz seyredilmeye başlanmış olan coğrafyalara yönelik faaliyetlerde, pratik astronomi ihtiyacı açıkça kendisini hissettirmektedir. Bu dönemde gerek tecrübi gerekse kitabi bilgi üzerinde temellendirilmiş coğrafya ve denizcilik konulu eserlerde pratik astronominin konusunu oluşturan meselelere temas edildiği anlaşılmaktadır.

¹⁴ Bu eser hakkında yüksek lisans tezi yapılmıştır: (Torun, 2011).

¹⁵ Bu eser hakkında yüksek lisans tezi yapılmıştır: (Arslan, 2020).

¹⁶ Bu eser hakkında yüksek lisans ve doktora tezleri yapılmıştır: (Türker, 2016); (İstanbul, 2019).

¹⁷ Bu eserin farklı nüshaları hakkında yüksek lisans tezleri yapılmıştır: (Sever, 2018); (Akyavaş, 2019).

Osmanlı astronomisinin pratik yönlülüğünün denizcilik alanındaki karşılığı, Seydi Ali Reis'te görülmektedir. Denizci bir aileden gelerek I. Süleyman döneminin denizcilik faaliyetlerinde yer alan Seydi Ali Reis, telif ve tercüme etmiş olduğu eserleriyle astronomi yazınına denizci ve coğrafyacı bir bakış açısıyla hizmet etmiştir. Osmanlı döneminde özellikle açık denizlerde seyir, gök cisimlerine dayalı yer-yön tayini olmaksızın denizcilerin karşısındaki zorlu bir meseleydi. Bu bağlamda Seydi Ali Reis, eserlerinde, astronomi bilgisini, Hint Okyanusu gibi zorlu coğrafyalarda edinilen pratik tecrübelerle birleştirerek aktarmıştır. Bu noktada Seydi Ali Reis'in eserleri, denizcilik merkezde olmak üzere Osmanlı astronomisinin uygulama ağırlıklı yönünü göstermesi bakımından önemlidir.

Hint denizlerinde kılavuzsuz yol alınabilmesi gayesiyle yazmış olduğu *Kitâbü'l-Muhîr Fî İlmi'l-Eflâk Ve'l-Ebhur*'un¹⁸ (TSMK, Revan Köşkü: 1643) beş ve yedinci bablarında astronomi bilgisini (Ak, 2011, s. 99-137), teorik tartışmalardan uzak Akdeniz ve Hint Okyanusu'nda seyirde denizcilğe bakan yönüyle işlevsel anlamda sunmuştur. Bu noktada astronominin denizcilikte kullanımıyla ilgili olarak Seydi Ali Reis ve çağdaşı Piri Reis (1470'ler-1553) arasındaki tutum farklılığı, dikkat çeken bir husustur. Seydi Ali Reis ile Piri Reis'in sergilemiş oldukları farklı yaklaşımların izleri, *Kitâbü'l-Muhîr* ve *Kitâb-ı Bahriyye* (Hamidiye: 945) adlı eserlerinde gözlemlenebilmektedir. Seydi Ali Reis, astronomi bilgisinin denizlerdeki seyrüsefer açısından önemini vurgulayarak yöntem bakımından tafsilat vermektedir (Danışan, 2016, s. 207). Piri Reis ise daha çok harita, portolan ve pusula kullanımına vurgu yapmaktadır. Bu farklılığın temelinde Seydi Ali Reis'in kitabı ve tecrübi olarak Hint, Arap ve Portekiz denizcilik geleneklerinden, Piri Reis'in ise daha çok Akdeniz ve İtalyan denizciliğinden etkilenmiş olması bulunmaktadır. Her ne kadar astronomi bilgisi, XVI. yüzyıl denizcilik koşullarında yer ve yön tayini meselesinde önemli olsa da seyredilen coğrafya koşullarının etkisiyle ilişkili olarak, astronominin denizcilikte kullanımına ilişkin her bir denizcinin aynı tutumu benimsemediği de anlaşılmakta, Osmanlı astronomisinin dolaylı olarak farklı medeniyetlerden etkilendiği görülmektedir.

Seydi Ali Reis'in bir diğer önemli yönü, astronomi yazınında XVI. yüzyıla dek Arapça ve Farsça kullanımının yaygınlığının farkında olup bu alanda Türkçe yazımını önceleyerek eserlerini Türkçe yazmış olmasıdır. Bu anlamda doğrudan astronomi konulu *Risâle-i Zâtü'l-Kürsî* (Yazma Bağışlar: 05609-004) ve *Mir'ât-ı Kâ'inât* (Ayasofya: 2675) isimli eserler yazmış (Ak, 2009, s. 23) ve Osmanlılar tarafından bu alanda sıklıkla başvuru alan eserlerden biri olan Ali Kuşçu'nun Farsça *Risâle Der İlmi Hey'et*'ini *Hulâsatü'l-Hey'e* (Hacı Beşir Ağa: 437) ismiyle Türkçeye tercüme etmiştir (Umut, 2019, s. 140-152). Bu tercüme esnasında Seydi Ali Reis'in başka kaynaklardan da istifade ettiği bilinmektedir (Umut, 2025, 492-493).

Nihayetinde Osmanlı astronomisi açısından Seydi Ali Reis'in eserlerinin öneminin, kavramsal bir önerme yahut teorik tartışma modeli ortaya koymasından değil, astronomik bilginin pratik hayatta kullanılabilirliğini göstermesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Astronomi bilgisinin, Osmanlı denizciliğinin teknik yönüne hayati boyutta katkı sağlayıcı yönü olduğu ve denizcilik tecrübesinin de astronomik bilginin uygulanabilirliğini ve pratik yönünü ön plana çıkarıcı bir alan olduğu aşikardır.

9. İbn Zünbül (ö. 1572) Örneği ile Osmanlı Astronomi ve Coğrafya Çalışmalarına Mukayeseli Bir Yaklaşım

Osmanlı coğrafya ve astronomisi, Şark ilmi birikimi ve Semerkand Ekolü başta olmak üzere aynı merkezlerden beslenen ortak bir bilgi zeminine dayanmaktadır. Osmanlılar döneminde coğrafya bilgisi ağırlıklı olan eserlerde astronomiye ilişkin konulara ve astronomi metinlerinde ise coğrafyanın konusunu oluşturan meselelere yer verildiği görülmektedir. Bunun temel sebepleri

¹⁸ Tıpkıbasım ve değerlendirme olarak yayımlanmıştır: (Ak, 2011); Ayrıca eser yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır:(Büke, 2010).

arasında iki ilim arasında kesin sınırlarla belirlenmiş bir alan ayrımının bulunmaması ve yöntem ve kavram bakımından birbirlerine duydukları ihtiyaç ile her iki alanla ilgilenen ilim insanlarının çoğu zaman diğer sahada da faaliyet göstermeleri yer almaktadır. Ayrıca yeryüzü ile gökyüzü arasındaki düzenin karşılıklı etkileşim içinde olduğu yönündeki kozmolojik anlayış da bu yaklaşmayı besleyen unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir. Bu olgunun örneği olarak İbn Zümbül'ün (ö. 1572) çalışmaları kayda değerdir. Tam künyesi Nureddin Ahmed b. Ebû'l-hasan Ali b. Ahmed b. Zümbül El-Mahallî olan İbn Zümbül, Mısır'ın Memlüklerden Osmanlılara geçiş sürecine şahit olmuş, Memlükler döneminde Kansu Gavri'nin (1501-1516) saray münecimi olarak görev yapmıştır (Es-Seyyid, 1999, s. 474). İbn Zümbül'ün, *El-Kānūnu'd-Dünyâ* (Revan Köşkü: 1638) isimli hacimli eseri tarihin yanı sıra önemli oranda coğrafya ve astronomi konularını içermektedir. Reml, yani kum falında maharetiyle tanınması sebebiyle nisbesinde Er-Remmâl ibaresi yer alan İbn Zümbül'ün bir diğer eseri reml konulu olup *Kitabü'l-Makâlât ve Hallü'l-Müşkilât* (Arkeoloji 559) ismiyle anılmaktadır (Es-Seyyid, 1999, s. 474-476). İbn Zümbül'ün astronomi konulu bir diğer eseri *Havi'l-Acâ'ib ve Mazharu'l-Garâ'ib*'dir (Rodos Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi: 1205).

İbn Zümbül ve Mustafa b. Ali El-Muvakkıt gibi hem coğrafya hem astronomi alanında eserler yazmış isimler bulunmakla beraber dikkat çekici önemli bir husus, Osmanlı coğrafya ve astronomi çalışmalarının zaman içerisinde aynı seyirde ilerlememiş olmasıdır. Her iki alanda XVI. yüzyıl itibarıyla ortak mirastan hareketle önemli oranda özgün üretimlere başlanmıştır. Fakat XVII. yüzyılda coğrafya çalışmaları Kâtib Çelebi (1609-1657), Evliya Çelebi (1611-1684?) ve Ebû Bekir b. Behrâm (?-1691) gibi isimlerle zirveye ulaşırken, astronomi bu dönem itibarıyla giderek Batı kaynaklı tercümelere dayanan bir yönelim kazanmıştır. Osmanlı coğrafyacılığında Batı etkisi XVII. yüzyılda kendisini hissettirmeye başlamış olmakla beraber, tercüme ve tekrarın baskın hâle gelmesi daha sonraki bir süreçte gerçekleşmiştir. İki ilim alanındaki faaliyetler arasındaki sürecin farklılaşmasında, coğrafya çalışmalarının astronomiye kıyasla daha bağımsız koşullarda ilerleyebilmesinin belirleyici rol oynadığı düşünülmektedir. Zira astronomide özgünlüğün sürdürülebilmesinde önemli oranda rasathanelere, gözlem araçlarına ve dolayısıyla mali anlamda devlet desteğine bağlı olunmasına karşılık, coğrafyacılıkta kitap merkezli ve çeşitli sebeplerle gerçekleştirilen seyahatlerin notlandırılmasına yönelik şahsi tecrübeye dayanan bağımsız bir atmosferde üretimin ağırlıklı olması, bilginin sürekliliği için büyük ölçüde yeterli bir zemin sağlamıştır. Bu durum, söz konusu dönem için iki ilim arasındaki yakın ilişkiye rağmen kurumsal ve maddi imkanlar bakımından farklı gelişim dinamiklerine sahip olduklarını göstermektedir.

10. Takiyüddin Er-Râsıd ve Osmanlıların İlk Rasathane Tecrübesi

Osmanlıların gökbilim alanında özgün faaliyetlerin meydana getirilmesinde önde gelen isimlerinden biri şüphesiz ki Takiyüddin Er-Râsıd'dır (1526- 1585). Hayatının ilk dönemlerini Şam ve Mısır'da geçirerek klasik düzeni takiple tahsilini tamamlamıştır. Kısa bir süre Dımaşk'ta bulunarak burada müderrislik yapmasının ardından XVI. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'a gelmiştir (OALT, 1997, s. 199-200). Burada Çivizâde Mehmed Efendi (1530/31-1587), Saçlı Emîr (1513-1595) ve Ebûssuûd Efendi (1490-1574) gibi isimlerin ilim meclislerinde bulunarak bilgi birikimini artırmıştır (Topdemir, 2010, s. 454). İstanbul ve Kahire'de müderrislik tecrübelerinin ardından II. Selim (1566-1574) döneminde münecimbaşı olarak görevlendirilmiştir.

1570 yılında İstanbul'a gelen Takiyüddin Râsıd'ın, sarayın önde gelen isimlerinden Hoca Sadettin Efendi (1536-1599) ve Sokollu Mehmed Paşa (1505-1579) ile temas halinde olduğu bilinmektedir. Takiyüddin'in İstanbul'a gelmesinin hemen ardından münecimbaşılık vazifesinde bulunan Mustafa b. Ali El-Muvakkıt'in vefatı üzerine bu göreve, Hoca Sadettin aracılığıyla II. Selim tarafından Takiyüddin getirilmiştir. Bu dönemde, Osmanlılar tarafından da kullanılmakta olan *Zîc-i Uluğ Bey*'de hatalar olduğu ve tashih yapılması gerekliliğine ilişkin layiha, III. Murad'a (1574-1595) sunulmuş ve böylece arşiv belgelerinde *Dâru'r-Rasadu'l-Cedîd* olarak anılan İstanbul

Rasathanesi'nin kurulması için çalışmalar başlatılmıştır (Aydüz, 2004, s. 426-27). 1575 yılında Tophane sırtlarında inşasına başlanan Osmanlılar tarafından kurulmuş olan ilk Rasathane'nin ömrü, siyasi çekişmeler sebebiyle oldukça kısa olmuştur. 1580 tarihinde, Şeyhülislam Kadızâde Ahmed Şemseddin Efendi'nin (1512-1580) fetvası ile III. Murad'ın talimatı, Kaptanıderya Kılıç Ali Paşa (ö. 1587) tarafından uygulamaya geçirilerek Rasathane yıkılmıştır (Aydüz, 2004, s. 430). Nihayetinde İstanbul Rasathanesi'nin uzun süreli faaliyet gösterememesi, Osmanlı öncesi dönemde Türk-İslam alemi üzerinde etkili iki ekol olan Merâğa ve Semerkand gibi bir ekolün oluşmamasına sebebiyet vermiştir (Aydüz, 2004, s. 412). İstanbul Rasathanesi'nin, Takiyüddin'in ve Osmanlı astronomi faaliyetlerinin somut anlamda zirvesini temsil etmesi bakımından önemli olduğunu söylemek mümkündür.¹⁹

Takiyüddin'in astronomiye ilişkin faaliyetleriyle ilgili olarak Osmanlıların bilim tarihi özelinde teorik bilgi ile gözleme dayalı pratikleri bir araya getiren öncü isimlerden olduğu açıktır. Onun astronomiye ilişkin faaliyetlerinde, Osmanlı öncesi devirde klasik İslam astronomi mirasını sürdürmekle birlikte, gözleme dayanan uygulamaları artırmaya yönelik çabası, akim kalmış olsa da önemlidir. XVI. yüzyılın ikinci yarısında rasat faaliyetlerini yoğunlaştırmış olan Takiyüddin'in Batlamyus'un *Almagest*'ine dayanan jeosantrik modelini esas alarak, gezegen hareketlerini takip ettiği ve buna ilişkin eserler kaleme aldığı bilinmektedir. Takiyüddin'in yapmış olduğu gözlemlerde matematik bilgisi ve zaman hesaplamalarına sıklıkla başvurması, onun astronomiye ilişkin faaliyetlerinde izlediği yöntemlerdeki hassasiyete işaret etmesi bakımından dikkat çekicidir.

Nihayetinde Takiyüddin'in, gerek Rasathane tecrübesi öncesinde gerek Rasathane çalışmaları esnasında Osmanlı bilim tarihinin astronomi alanında gözleme dayalı çalışmaların önde gelen temsilcilerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Astronomi, fizik, matematik, optik, tıp gibi çeşitli konular hakkında yazmış olduğu yirmiyi aşkın eseri, Takiyüddin'in XVI. yüzyılda Osmanlı bilim çalışmalarının ileri bir seviyeye taşınmasına katkıları arasında yer almaktadır (OALT, 1997, s. 199-216). Gerek gök cisimlerinin hareketliliğine ilişkin verileri, matematik ve zaman ölçümü yardımıyla değerlendirerek yapmış olduğu çalışmaları gerek Osmanlı astronomisinin kurumsallaşması yönündeki teşebbüsleri onu, Osmanlı astronomi geleneğinde özel bir yerde konumlandırılması gereken bir figür haline getirmiştir.

İstanbul Rasathanesi tecrübesini takip eden süreç ile Güneş merkezli evren teorisinin tartışıldığı Batı astronomisinin Osmanlı dünyasına girişi arasındaki dönemde (1580-1660) astronomi çalışmaları sürekliliğini korumuştur. Bu dönemde başta Mısır ve İstanbul'da olmak üzere astronomiye ilişkin pek çok eser kaleme alınmış, müneccimbaşılar tarafından takvimler oluşturulmuştur. XVI. yüzyıl sonunda kısa süreli tecrübeyi takiben İstanbul Rasathanesi'nin yıkılmasının ardından astronomiye ilişkin faaliyetlerin sürdürülmesi, Osmanlı astronomi geleneğinin kurumsal kesintilere rağmen devam ettiğini göstermektedir. XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Osmanlı astronomisinde Batı astronomisinin etkileri belirginleşmiş, bu süreçte özellikle Fransızcadan yapılan zîc tercümeleri etkili olmaya başlamıştır.²⁰

11. Sonuç

XV.-XVI. yüzyılda Osmanlılar tarafından tercüme ve telif edilen astronomi konulu eserlerde yer yer astronomi-coğrafya ve astronomi-matematik ilişkisi mevcuttur. Bu durum, astronominin teorik ve pratik olmak üzere kapsam alanı doğrultusunda diğer ilimlerin alanlarıyla etkileşime mecbur olmasından kaynaklanmaktadır. Günlük hayatta karşılaşılan problemlere cevap gayesinden hareketle gerçekleşen pratik astronomi alanında coğrafya ve astronomi bilgisi iç içe geçmektedir.

¹⁹ Rasathane hakkında bilgi veren kaynaklar için bk: Takiyüddin Er-Râsîd, *Sidretü'l-Münteha'l-Efkâr Fî Melekûti'l-Feleki'd-Devvâr / Ez-Zicü's-Şehinşâhi* (Kandilli Rasathanesi Ktp: 208/1); Ayrıca bk: (Tekeli, 1960; Tekeli, 1961, s. 213-238; Anonim. *Âlât-ı Rasâdiye Li-Zic-i Şehinşâhiye* (TSMK, Hazine 542); Ayrıca bk: (Tekeli, 1963 s. 71-122); Alaüddin Mansûr Eş-Şirâzî, *Şehinşahnâme* (İÜNEK FY 1404); Ayrıca bakınız: (Sayılı, 1956),s. 414-466.

²⁰ Bu konuyla ilgili kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır: (İhsanoğlu, 1992, s. 727-774).

Güneş, Ay ve yıldızlara dayalı konum belirleme yöntemlerine, Osmanlı denizciliğinin Akdeniz ve Hint Okyanusu'ndaki faaliyetlerinde ihtiyaç duyulması ise astronomiyi yer yer coğrafya ve haritacılık disiplinleriyle bir araya getirmiştir. Yapılan rasat eyleminin nihai zeminde sonuca ulaşabilmesi noktasında ise matematiğin konusunu oluşturan meselelere başvurma ihtiyacı hissedilmiştir. Bu noktada astronomiye ilişkin eser kaleme almış isimlerin ayrıca matematik ve coğrafyaya ilişkin eserlerinin de var olmasının antik çağlardan beri süregelen bir tutum olduğu, bilim insanlarının evren tasavvurunda yer ile gök bilgisini birlikte ele aldıkları görülmüştür.

Osmanlı döneminde astronomi-denizcilik, astronomi-coğrafya, ilm-i hey'et- ilm-i mîkât arasındaki ilişki, teorik bilgi ile pratik ihtiyaçların kesiştiği bir alanda şekillenmiştir. Bu anlamda astronominin diğer alanlarla arasındaki alışverişin, Osmanlıların ilmi faaliyetlere felsefi yaklaşımında ilmin yalnızca soyut bir uğraş değil aynı zamanda devlet mekanizmasının çeşitli organlarını destekleyecek ve toplumsal hayatın ihtiyaçlarına karşılık verebilecek bir unsur olduğunun farkındalığı anlayışının varlığına işaret etmektedir.

Osmanlıların astronomiye ilişkin faaliyetlerinde, sadece teorik bilgi üretiminin merkeze alınmasından uzak olunup dini, idari, askeri ve denizcilik gibi birden fazla alandaki ihtiyaçlara cevap verme amacının varlığı görülmektedir. Bu yönüyle Osmanlı astronomisinin, İslam bilim geleneği içerisinde, pratik faydayı önceleyen karaktere sahip bir noktada konumlandığını söylemek mümkündür. Astronomi, Osmanlılar tarafından hem gökyüzündeki hareketliliğin yorumlanması ve açıklanmasında hem de gündelik hayatın bir düzene yerleştirilmesinde işlevsel bir araç olarak görülmüştür. Bu doğrultuda XV. yüzyıl itibarıyla şerh ve tercümeyle tanınmaya başlanan alanda XVI. yüzyıla gelindiğinde Türkçe öncelenerek eserler verilmeye başlanmıştır.

Sonuç olarak Osmanlıların, gök cisimlerinin hareketlerinin incelenmesi ve buna ilişkin faaliyetlere yüklemiş oldukları anlamın, yalnızca rasathanelerle sınırlı teorik yahut entelektüel bir uğraştan ibaret olmayıp aynı zamanda muvakkithaneler ve müneccimbaşılık gibi kurumlar aracılığıyla gündelik hayatın merkezine yerleştirilmiş bir gerekliliği karşıladığı anlaşılmaktadır. Ele alınan dönem boyunca Osmanlı gökbilimci ve müelliflerinin Doğu-Batı etkileşimi çerçevesinde Türkçe, Arapça, Farsça farklı dillerde gerek şerh-tercüme gerekse özgün telif olmak üzere çok sayıda eser kaleme alarak alana hatırı sayılır katkılar sağladıkları yadsınamaz gerçektir.

Yazar Katkı Oranı (Authorship Contributions): Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Kaynakça

Birincil Kaynaklar

Alaüddin Mansûr Eş-Şirâzî, *Şehinşahnâme*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, FY 1404.

Ali Kuşçu, *Risâle Fî'l-Hey'e*. TIEM: 2086.

Ali Kuşçu, *Şerh-i Zic-i Uluğ Bey*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ragıp Paşa: 928.

Anonim, *Âlât-ı Rasâdiye Li-Zic-i Şehinşâhiye*. TSMK, Hazine 542.

Fethullah Şirvânî, *Hâşiye Alâ Şerhi'l-Mûlahhas Fî'l-Hey'e*. TSMK, III. Ahmed: 3294.

H. 848 / M. 1444 Tarihli Takvim. Paris Nat. Bib.: 180.

H. 850 / M. 1446 Tarihli Takvim. Oxford Bodleian Hunt. Donat: 16.

H. 858 / M. 1454 Tarihli takvim. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye: 3080.

İbn Zümbül, *El-Kânûnu'd-Dünyâ*. TSMK, Revan Köşkü: 1638.

- İbn Zünbül, *Kitabü'l-Makālât ve Hallü'l-Müşkilât*. Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi: 559.
- İbn Zünbül, *Havi'l-Acâ'ib ve Mazharu'l-Garâ'ib*. Rodos Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi: 1205.
- Kadıızâde-i Rûmî, *Şerhü'l-Mülahas Fî'l-Hey'e*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya: 2662.
- Kâtib Sinân (Muhammed b. Kâtib Sinân el-Konevî), *Muzihü'l-Evkât Fî Ma'rifeti'l-Mukantarât*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya: 2708/1.
- Kâtib Sinân, *Tebyînü'l-Evkât*. TSMK, III. Ahmed: 3501.
- Kâtib Sinân, *Hediyyetü'l-Mülûk*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Carullah: 1473/3.
- Kâtib Sinân, *Terceme-i Cedvel-i Afâkî*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya: 2590.
- Kâtib Sinân, *Fazlu'd-Dâ'ir*. Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi: 1255/2.
- Kâtib Sinân, *Mizânü'l-Kevâkib*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya: 2710.
- Kâtib Sinân, *Kitâb Fî Ma'rifeti Vaz'u'r-Ruhâmât Li Arz ve Mâ*. Darülkütüb: 4059.
- Kâtib Sinân, *Risâle Fî Ma'rifeti Vaz'ı Rub'u'd-Dâ'ire El-Mevzû'a Aleyhi'l-Mukantarât*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Carullah Efendi: 1473.
- Kâtib Sinân, *Tuhfetu'l-Fukarâ*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi: 3731/2.
- Kâtib Sinân, *El-Aslu'l-Mu'addil*. Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi: 1255/4
- Kâtib Sinân, *Hediyyetü'l-İhvân*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir: 492/2.
- Kâtib Sinân, *Tercüme-i Risâletü'l-Ceyb*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya: 2594.
- Kâtib Sinân, *Câmi'u'l-A'mâli'l-Eflâkiyye Ve'l-Âfâkiyye*. Rodos Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi: 1194.
- Kâtib Sinân, *Rub'ı Sümn-i Dâ'ire*. Rodos Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi: 1196
- Mîrim Çelebi, *Düstûru'l-Amel Fî Tashîhi'l-Cedvel*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Feyzullah Efendi: 1343.
- Mîrim Çelebi, *Risâletü'l-Ceybü'l-Câmi'a*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Carullah Efendi: 2132/2.
- Mîrim Çelebi, *Risâle Fî'r-Rub'u'l-Müceyyeb*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Reisülküttab: 578/1.
- Mîrim Çelebi, *Risâle-i Rub'ı Câmi'a*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye: 2926/1.
- Mîrim Çelebi, *Risâle Fî Semti'l-Kible*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya: 2628.
- Mîrim Çelebi, *Risâle Fi Halli Ukadi Ba'zû'l-Mevâzı'u'l-Mu'zila Min Ta'dilü'l-Ulûm*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Turhan Valide: 110/1.

- Mîrim Çelebi, *Risâle Der Ma'rifet-i A'mâl Bi'r-Rub 'i's-Şikâzî*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye: 2926/2.
- Mîrim Çelebi, *Risâle Der Ma'rifet-i A'mâlü's-Şikâzî*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye: 2926/4.
- Mîrim Çelebi, *Risâle Der Şikâzî ve Zerkâla Ez-Âlât-ı Rasadiyye*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye: 29265.
- Muslihuddîn-i Lârî, *Şerh-i Risâle Der İlm-i Hey'e*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ragıp Paşa: 926.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Ferah-Fezâ*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi: 2282/3.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Hallü Dâ'ireti Mu'addilü'n-Nehâr*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye: 4942.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *İ'lâmü'l-İbâd Fî A'lâmu'l-Bilâd*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye: 2991.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Kifâyetü'l-Vakt Bi Ma'rifetü'd-Dâ'ir ve Fazlıhî Ve's-Semt*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi: 470/3.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle Ceyb-i Müceyyeb-i Âfâkî*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi: 470/4.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa: 259/2.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle Fî'l-A'mâl Bi Zâtî'l-Kürsî*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi: 2282/8.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Tuhfetu'z-Zemân ve Harîdetü'l-Evân*. Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi: 1087.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Teshîlü'l-Mikât*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya: 2616/1.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle Fî'l-'Amel Bi'r-Rub 'i'l-Müceyyeb*. Arkeoloji Müzesi: 881/4.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle Fî Ma'rifeti's-Sâ'ât*. Arkeoloji Müzesi: 881/5.
- Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Kifâyetü'l-Kanû' Fî'l-A'mâl Bi'r-Rub 'i'l-Maktû'*. Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi: 881/2.
- Perviz Abdullah, *Mirkâtü's-Semâ*. TSMK, Hazine Kitaplığı: 473.
- Piri Reis, *Kitâb-ı Bahriyye*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye: 945.
- Seydi Ali Reis, *Kitâbü'l-Muhît Fî İlmi'l-Eflâk Ve'l-Ebhur*. TSMK, Revan Köşkü: 1643.
- Seydi Ali Reis, *Risâle-i Zâtü'l-Kürsî*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar: 05609-004.
- Seydi Ali Reis, *Mir'ât-ı Kâ'inât*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya: 2675.
- Seydi Ali Reis, *Hulâsatü'l-Hey'e*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Beşir Ağa: 437.

Şeyh Vefâ / Muslihiddin Mustafa b. Ahmed İbnü'l-Vefâ Es-Sadrî El-Konevî, *Rûznâme*. TSMK, Yeniler: 1693.

Takiyüddin Er-Râsîd, *Sidretü'l-Münteha'l-Efkâr Fî Melekûti'l-Feleki'd-Devvâr / Ez-Zîcü'ş-Şehinşâhî*. Kandilli Rasathanesi Ktp: 208/1.

Araştırma Eserler

Akyavaş, S. (2019) *Muvakkit Mustafa bin Ali'nin Teshilü'l-mik'at adlı eseri: İnceleme-Metin-Türkiye Türkçesine çeviri-dizin-tpkıbasım*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Akpınar, C. (1995). Fethullah Şirvani. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 12, s. 463-466). İstanbul: TDVİAM.

Ak, M. (2011). *Seydi Ali Reis ve Muhît'i*. Titiz Yayınları.

Ak, M. (2009). Seydi Ali Reis. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 37, 21-24). İstanbul: TDVİAM.

Atsız, H. N. (1957). Fatih Sultan Mehmed'e sunulmuş tarihî bir takvim. *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, 3, 17-23.

Arslan, T. (2020). *Mustafa İbn Ali El-Muvakkit'in Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî adlı eseri (1A-46B) giriş-inceleme-nüsha karşılaştırması-dizin-tpkıbasım*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.

Aydın, C. ve Aydın, G. (1992). Batlamyus. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 5, s. 196-199). İstanbul: TDVİAM.

Aydın, C. (1989). Ali Kuşçu. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 2, s. 408-410). İstanbul: TDVİAM

Aydüz, S. (1994). *Osmanlı Devleti'nde müneccimbaşılık ve müneccimbaşılar*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aydüz, S. (2004). Osmanlı astronomi müesseseleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2 (4) 411-453.

Bakkal, A. (2019). İslâm tarihinde rasathaneler. *Bilimname*, 39, 108-109.

Balcıoğulları, A. (2025). Avrupa rönesans'ına ilham veren gökbilimci: İbnü'ş-Şatır. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 1139-1151.

Bir, A.-Kaçar, M. (2008). Rubu' Tahtası. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 35, s. 179-184). İstanbul: TDVİAM.

Büke, H. (2010). *Seydi Ali Reis-Kitabü'l Muhît*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Danışan, G. (2016). *16. Yüzyılda Osmanlılarda deniz astronomisi ve astronomi aletleri*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demirtaş, Z. (2025). *Perviz Abdullah Mirkatü's-semâ metin*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Es-Seyyid, S. M. (1999). İbn Zünbül. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 20, s. 474-476). İstanbul: TDVİAM.

Fazlıoğlu, İ. (2001). Kâdızâde-i Rûmî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 24, s. 98-100). İstanbul: TDVİAM.

- Fazlıoğlu, İ. (2002). Konevî, Mehmed. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 26, s. 165). Ankara: TDVİAM.
- Fazlıoğlu, İ. (2020). Mîrim Çelebi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 30, s. 160-161). Ankara: TDVİAM.
- Fazlıoğlu, İ. (2020). Mustafa b. Ali el-Muvakkit. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 31, s. 287-288). Ankara: TDVİAM.
- Fazlıoğlu, İ. (2003). Osmanlı felsefe biliminin arkaplanı: Semerkand matematik-astronomi okulu. *Divan İlmi Araştırmalar*, 14, 1-66.
- Güneş, O. (2025). İslam astronomisinde Batlamyus modeline yapılan eleştiriler. F. Z. Pattabanoğlu (Ed.), *İslam astronomisinde evrenin mekanik yorumu ve batıda alımlanışı*, içinde (s. 55-77). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Helvacı, M. ve Unat, Y. (2020). İlm-i Mikât. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 22, s. 133-134). İstanbul: TDVİAM.
- İhsanoğlu, E. (1992). Batı bilimi ve Osmanlı dünyası: Bir inceleme örneği olarak modern astronomi'nin Osmanlı'ya girişi (1660 - 1860). *Bellekten*, 56 (217), 727-774.
- İstanbulu, Ş. (2019). *Osmanlılar'da coğrafya bilimi ve Mustafa b. Ali'nin Tuhfetü'z-zaman ve Haridetü'l Evan'ı (Transkripsiyon)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Kaya, M. (1992). Beytülhikme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 6, s. 88-89). İstanbul: TDVİAM.
- Kaya, S. (2019). Batlamyus'un astronomi anlayışına islam dünyasından ve Selçuklulardan eleştiriler ve düzeltmeler. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (Özel Sayı), 19-42.
- Köprülü, M. F. (1942). XIII. Asırda Marâğa rasathanesi hakkında bâzı notlar. *Bellekten*, 6 (23-24), 207-28.
- Mohsenpoormobarak Abad, G. (2015). *Tarihî ve sosyo-kültürel yönleriyle bir ilhanlı başkenti: Meraga*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi* (C. I) (1997). (Haz.) E. İhsanoğlu, R.Şeşen, C. İzgi, C. Akpınar, İ. Fazlıoğlu, (Ed.) E. İhsanoğlu. İstanbul: IRCICA.
- Osmanlı Astroloji Literatürü Tarihi ve Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi Zeyli* (C. I) (2011). (Haz.) E. İhsanoğlu, R. Şeşen, M. S. Bekar, G. Gündüz, V. Bulut (Ed.) E. İhsanoğlu. İstanbul: IRCICA.
- Öngören, R. (2020). Muslihuddin Mustafa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 31, s. 269-271). Ankara: TDVİAM.
- Özaydın, A. (1991). Bağdat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 4, s. 437-441). İstanbul: TDVİAM.
- Özgüdenli, O. G. (2004). Meraga. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 29, s. 162-163). Ankara: TDVİAM.
- Sayılı, A. (1956). Alauddin Mansur'un İstanbul rasathanesi hakkındaki şiirleri. *Bellekten*, 20(79), 414-466.

- Sever, S. (2018). *Muvakkit Mustafa b. Ali Rûmî Teshîlü'l-Mîkât Fî İlmi'n- evkât (Giriş-İnceleme-Metin-Gramatikal Dizin)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Şeşen, R. (1979). İslam dünyasındaki ilk tercüme faaliyetlerine umûmî bir bakış (Başlangıçtan h. IV./ m. X. asrın sonlarına kadar). *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 7(3-4), 3-29.
- Şerbetçi, A. (2002). Kutbüddîn-i Şîrâzî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 26, s. 487-489). Ankara: TDVİAM.
- Şirinov, A.(2012). Nasîrüddin Tûsî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 41, s. 437-442). İstanbul: TDVİAM.
- Tekeli, S. (1963). Meçhul bir yazarın İstanbul rasathanesinin âletlerinin tasvirini veren Âlât-ı rasadiye li Zîc-i Şehinşahiye adlı makalesi. *Araştırma*, 1, 71-122.
- Tekeli, S. (1960). *Takîyüddin'in Sidretül-Münteha adlı ziçi ve XVI. yüzyılda astronomi alanındaki çalışmalar*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara: A.Ü. DTCF.
- Tekeli, S. (1961). Takîyüddin'in Sidretü'l-Müntehâ'sında aletler bahsi. *Bellekten*, 25 (98), 213-238.
- Topdemir, H. G. (2010). Takîyüddin er-Râsîd. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 39, s. 454-456). İstanbul: TDVİAM.
- Torun, A. (2011). *Muvakkit Mustafa b. Ali Rûmî'nin Hall-i Daire-i Muaddil'i (Çeviri yazılı metin-gramer incelemesi)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Türker, Ç. (2016). *Muvakkit Mustafa-Tuhfetü'z-zaman*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Umut, H. (2019). *Theoretical astronomy in the early Modern Ottoman Empire: 'Alî al-Qûshji's Al-Risâla al-Fathiyyâ*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. McGill University, Montreal.
- Umut, H. (2025). Exploring the importance of Persian works in Ottoman astronomy the Case of 'Alî Qûshji's Risâle dar 'ilm-i hay'a. M. U. Faruque, A. Khalil, M. Rustom (Ed.) *I of the Heart, Text and Studies in Honor of Seyyed Hossein Nasr* içinde (s. 485-498) Leiden: Brill.
- Unat, Y. (2008). Fatih dönemi astronomisine genel bir bakış. Y. Unat (Ed.), *Ortaçağ İslam dünyası'nda bilim ve teknoloji* içinde (s. 451-456). Ankara: Lotus Yayınevi.
- Unat, Y. (2013). Zîc. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 44, s. 397-399). İstanbul: TDVİAM.
- Unat, Y. (2013). ez-zîcü'l-mümtehan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 44, s. 401-401). İstanbul: TDVİAM.
- Unat, Y. (2013). Zîc-i İlhânî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 44, s. 399). İstanbul: TDVİAM.
- Unat, Y. (2017). İslam dünyasında astronomi ve gözlemevlerinin gelişiminde önemli bir adım; Merâgâ gözlemevi. A. Kar ve A. Gafarov (Ed.) *Bilime Adanmış Ömür. Nasîruddîn Tûsî* içinde (s. 45-60). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Unat, Y. ve Pattabanoğlu, F. Z. (2022). Aristoteles'in evren anlayışının islam astronomları tarafından mekanik olarak yorumlanması ve bu yorumun yol açtığı alternatif modeller. *Erdem*, 83,153-184.
- Vural, H. (2024). *Abbasi Halifesi Me'mûn'un ilmi ve entelektüel kişiliği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

EKLER²¹:**Ek-1: Tespit Edilen Yaygın Dolaşım Eser Bilgisi**

Müellif Adı	Eser Adı	Eserin Dili	Nüsha Bilgisi
Kâdızâde-i Rûmî	<i>Şerhü'l-Mûlahhas Fî İlmi'l-Hey'e</i>	Ar.	300'ü aşkın nüsha
Bircendî	<i>Hâşiye Alâ Şerhi'l-Mûlahhas</i>	Ar.	100'ü aşkın nüsha
Hüseyin El-Halhâlî	<i>Risâle Fî Şerhi'd-Dâ'ireti'l-Hindiyye</i>	Ar.	53 nüsha
Ali Kuşçu	<i>Risâle Der İlmi'l-Hey'e</i>	Fr.	84 nüsha
Muslihuddin El-Lârî	<i>Şerh-i Risâle Der İlmi'l-Hey'e</i>	Fr.	45 nüsha
Mîrim Çelebi	<i>Düstûru'l-'Amel Fî Tashîhi'l-Cedvel</i>	Fr.	30 nüsha
Mustafa b. Ali El-Muvakkıt	<i>Kifâyetü'l-Vakt Bi Ma'rifeti'd-Dâ'ir Ve Fazlihî Ve's-Semt</i>	Tr.	120'ye yakın nüsha
Mustafa b. Ali El-Muvakkıt	<i>Teshîlü'l-Mikât</i>	Tr.	Farklı redaksiyonlar olmak üzere 100 civarında nüsha
Mustafa b. Ahmed El-Sadri El-Konevî/Şeyh Vefâ	<i>Ruznâme-i Şeyh Vefâ</i>	Tr.	46 nüsha

²¹ Tablo ve listelerin oluşturulmasında *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi* (I. Cilt) (*Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi* (C. I, 1997) ve *Osmanlı Astroloji Literatürü Tarihi ve Osmanlı Astronomi Literatürü Tarih Zeyli* (I. Cilt) (*Osmanlı Astroloji Literatürü Tarihi ve Osmanlı Astronomi Literatürü Tarih Zeyli* C. I, 2011) eserlerinden istifade edilmiş ve ayrıca yurt içi ve yurt dışındaki kütüphanelerde kayıtlı bulunan 50'yi aşkın koleksiyonda yer alan eser ve nüsha bilgilerine yer verilmiştir. Ekler kısmında yer alan listelerde eserler kronolojik olarak sıralanmıştır.

Ek-2: Başlangıcından XVII. Yüzyıl Ortalarına Dek Osmanlılar Tarafından Yazılmış Çok Nüshalı (10'dan Fazla Nüshası Tespit Edilmiş Olan) Eserler

Müellif Adı	Eser Adı	Eserin Dili
Kâdızâde-i Rûmî (ö. 1440'tan sonra)	<i>Şerhü'l-Mülâhhas Fî İlmi'l-Hey'e</i>	Ar.
Ali Kuşçu (ö. 1474)	<i>Risâle Der İlm-i Hey'e</i>	Fr.
Ali Kuşçu	<i>Şerh-i Zic-i Uluğ Bey</i>	Fr.
Sinân Paşa / Sinânuddin Yusuf b. Hızır Bey (ö. 1486)	<i>Hâşiye Alâ Şerhi'l-Mülâhhas Fî'l Hey'e</i>	Ar.
Muslihuddin Mustafa b. Yusuf /Hocazâde (ö. 1487)	<i>Mukaddimetü's-Seb' Fî Ma'rifeti Kavsi Kuzah</i>	Ar.
Mustafa b. Ahmed el-Sadrî El-Konevî/ Şeyh Vefâ (ö. 1491)	<i>Ruznâme-i Şeyh Vefâ</i>	Tr.
Yahyâ b. Muhammed (ö. XV. yüzyıl)	<i>Mukaddime Fî Ma'rifet-i İstihrac-ı A'mâlü'l-Leyl Ve'n-Nehâr Rin Rub'-ı Dâ'ireti'l-Müsemmat Bi-Rub'u'l-Müceyyeb</i>	Ar.
Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî (ö. 1524?)	<i>Muzihu'l-Evkât Fî Ma'rifeti'l Mukantarât</i>	Ar.
Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî	<i>Risâle Fî Ma'rifet Vaz'-ı Rub'u'd-Dâ'ireti'l-Mevzu'a Aleyhi'l-Mukantarât</i>	Ar.
Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî	<i>Hediyyetü'l-Mülûk</i>	Tr.
Mîrim Çelebi (ö. 1525)	<i>Risâletü'l-Ceybü'l-Câmi'a</i>	Ar.
Mîrim Çelebi	<i>Düsturu'l-'Amel Fî Tashîhi'l-Cedvel</i>	Fr.
Bircendî /Nizâmüddin Abdülâlî b. Muhammed Hüseyin el-Bircendî el-Hanefî (ö. 1527?)	<i>Hâşiye Alâ Şerhi'l-Mülâhhas</i>	Ar.
Bircendî	<i>Risâle Der Abâ'id-i Ecrâm Ve Acâ'ib-i Bilâd</i>	Fr.
Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû'l-Feth Es-Sûfî (ö. 1543)	<i>El-Mufassıl Fî'l-'Amel Bi-Nısfı Dâ'ireti'l-Mu'addil</i>	Ar.
Ebû Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed El-Tâcûrî (ö. 1552)	<i>Risâle Fî'l-Fusûli'l Erba'a Ve Ecza'l-Leyli Ve Evkât</i>	Ar.
Ebû Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed El-Tâcûrî	<i>Risâle Fî Beyti'l-İbre (Yâhûd Varakat Fî Ma'rifeti Vaz'-ı Beyti'l-İbre Ale'l Cihâti'l-Erba'a</i>	Ar.
Seydî Ali Reis (ö. 1562)	<i>Hülâsâtü'l-Hey'e</i>	Tr.
Seydî Ali Reis	<i>Mir'at-ı Kâ'inât</i>	Tr.
İbnü'n-Nâkib / Ahmed b. İbrahim El-Halebî (ö. 1563)	<i>Risâle Fî'l-A'mâl Bi'r-Rub'i'l-Müceyyeb</i>	Ar.
Mustafa b. Ali El-Muvakkıt (ö. 1571)	<i>Teshîlü'l-Mikât</i>	Tr.
Mustafa b. Ali El-Muvakkıt	<i>Risâle-i Usturlab-ı Selimî</i>	Tr.
Mustafa b. Ali El-Muvakkıt	<i>İ'lâmu'l-İbâd Fî A'lâmi'l-Bilâd</i>	Tr.
Mustafa b. Ali El-Muvakkıt	<i>Risâle Fî'l-A'mâli Bi Zâti'l-Kürsî</i>	Tr.
Mustafa b. Ali El-Muvakkıt	<i>Tashîlü'l-Mikât Ve Ta'yinü'l-Evkât</i>	Tr.
Mustafa b. Ali El-Muvakkıt	<i>Kifâyetü'l-Vakt Bi-Ma'rifeti'd-Dâ'ir ve Fazlihî Ve's-Semt</i>	Tr.
Muslihuddin El-Lârî (ö. 1572)	<i>Şerh-i Risâle Der İlm-i Hey'e</i>	Fr.
Takiyüddin Er-Râsîd (ö. 1585)	<i>Reyhânâtü'r-Rûh Fî Resmî's-Sâ'ati Alâ Müstevi's-Sütûh</i>	Ar.
Takiyüddin Er-Râsîd	<i>Ed-Durrü'n-Nâzım Fî Tashîlü't-Takvîm</i>	Ar.
Şehâbeddin Ahmed (ö. 1589)	<i>İzharü'l-Esrârî'l-Hafiyye Fî Halli Elfâzı'r-Risâletü'l-Fethiyye</i>	Ar.
İbn Zurayk /Muhammed b. Ali b. İbrahim	<i>En-Nasrü'l Müteyyeb Fî'l-A'mâli Bi'r-Rub'i'l Müceyyeb</i>	Ar.
Yahya b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman el-Hattab (ö. XVI. yy)	<i>Vesîletü't-Tullâb Li Ma'rifeti'l-Leyli Ve'n-Nehâr bi Tarîki'l-Hisâb</i>	Ar.
Hüseyin el-Halhâlî (ö. 1605)	<i>Vesîletü't-Tullâb Li Ma'rifeti'l-Leyli Ve'n-Nehâr bi Tarîki'l-Hisâb</i>	Ar.
Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed	<i>En-Nücümü'ş-Şarikât Fî Zikri Ba'ze's-Sanâyi'l-Muhtâc İleyhâ Fî İlmi'l-Mikât</i>	Ar.
Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû'l-Feth	<i>Er-Risâletü'ş-Şemsiyye Fî'l-'Ameli'l-Ceybiyye</i>	Ar.
Hüsameddin El-Tokâdî	<i>Risâle Fî Kavsi Kuzah</i>	Ar.

Ek-3: Başlangıcından XVII. Yüzyıl Ortalarına Dek Astronomi Alanında Yapılmış Çalışmalar

A. Başlangıcından XVII. Yüzyıl Ortalarına Dek Yazılmış Olan Astronomi Konulu Arapça Eserler

1. Hasan b. Ali El-Komanâtî (ö. 1428'den sonra), *El-Kâmil Fî Şerhi 'z-Zici 'ş-Şâmil*. (Laleli: 2137; BN AY: 2530).
2. Abdülvâcid b. Muhammed (ö. 1435), *Me'âlimü'l-Evkât Ve Şerhühû*. (Manisa: 1695/4; Hamidiye: 874/1; Manisa: 1695/4).
3. Abdülvâcid b. Muhammed, *Şerhü'l-Mülahhas Fî'l-Hey'e*. (Laleli: 2127; Feyzullah Efendi: 1346/2).
4. Abdülvâcid b. Muhammed, *Şerh-i Sî Fasl*. (Amasya: 1791/3; Lala İsmail: 278/3; Carullah Efendi: 2108).
5. Kadızâde / Selahaddin Mûsâ b. Muhammed b. El-Kadı Mahmûd El-Burusavî Er-Rûmî (ö. 1440'tan sonra), *Hâşiye Alâ Kitâbi'l-Mecestî*. (Berlin: 5657).
6. Kadızâde / Selahaddin Mûsâ b. Muhammed b. El-Kadı Mahmûd El-Burusavî Er-Rûmî, *Şerhü'l-Mülahhas Fî'l-Hey'e*. (300'ü aşkın nüsha, müellif hattı; Ayasofya: 2662).
7. Kadızâde / Selahaddin Mûsâ b. Muhammed b. El-Kadı Mahmûd El-Burusavî Er-Rûmî, *Şerhü't-Tezkîreti'n-Nâsırıyye Fî'l-Hey'e*.
8. Hüsameddin Tokâdî (ö. 1456), *Risâle Fî Kavsi Kuzâh*. (Halet Efendi: 536/3; Hasan Hüsni: 1233/4).
9. El-Kâfiyeci (ö. 1474), *Nuzhetü'l-Ashâb Fî'l-Hey'e*. (Lukno, Nedvetü'l-ulemâ: 361/2).
10. Muhammed b. Mahmûd El-Ömeri El-Edirnevî (ö. 1474'ten sonra), *Risâle Fî A'mâli Ceybü'l-Gâ'ib*. (Milli Kütüphane BA: 4834/2).
11. Ali Kuşçu (ö. 1474), *Fâ'ide Fî Eşkâli Utarid*. (TSMK, III. Ahmed: 3483/24).
12. Ali Kuşçu, *Risâletü'l-Fethiyye*. (Ayasofya: 2733; Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 122/1; Yeni Cami: 1176/22).
13. Ali Kuşçu, *Risâle Fî Asli'l-Hârici Yumkinü Fî's-Sufliyyân*. (Carullah Efendi: 2060/7).
14. Ali Kuşçu, *Risâle Fî Halli Eşkâli Mu'addili'l-Kamer Li'l-Masîr*. (Carullah Efendi: 2060/7).
15. Ali Kuşçu, *Risâle Fî Enne Külle Mâ Yusta'melü Bi's-Şekleyni'l-Muğni Ve'l-Zillî Yümkinü An Yusta'melü Bi'l-Mistarati Ve'l-Fercâr*. (Carullah Efendi: 2060/11).
16. Ali Kuşçu, *Şerhü't-Tuhfeti's-Şâhiyye Fî'l-Hey'e*. (Ayasofya: 3643; Carullah Efendi: 2060/1).
17. Ömer b. Osman Ed-Dımaşkî (ö. 1475'ten sonra), *Risâle Fî'l-'Ameli Bi'r-Rub'î'l-Müceyyeb* (Hamidiye: 1453/8).
18. Sinânuddin Yusuf b. Abdülmalik b. Bahşayış (Kara Sinân) (ö. 1480 civarı), *Şerhü'l-Mülahhas Fî'l-Hey'e*. (Manisa: 1698/4; Akseki: 302/4).
19. Sinânuddin Yusuf b. Abdülmalik b. Bahşayış (Kara Sinân), *Risâle Fî'l-Mes'eleli's-Şa'iriyye*. (Kastamonu: 348/3).
20. Sinânuddin Yusuf b. Abdülmalik b. Bahşayış (Kara Sinân), *Risâle Fî Şerh-i Tefsîr-i Ayâtü'l-İsrâ Min Envâri't-Tenzîl*. (Ali Emiri, Arabi: 4313/37).
21. Fethullah Şirvânî (ö. 1486), *Hâşiye Alâ Şerhi'l-Mülahhas Fî'l-Hey'e*. (TSMK, III. Ahmed: 3294).
22. Fethullah Şirvânî, *Şerhü't-Tezkire Fî İlmi'l-Hey'e*. (Damad İbrahim: 847; TSMK, III. Ahmed: 3314).
23. Ebû'l-Feth Es-Sûfî (ö. 1494), *El-'Amel El-Musahhah Bi'r-Rub'î'l-Mücenneh*. (Selimiye: 253/1; Berlin: 5844).
24. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Risâle Fî 'Amel-i Ruhâma Musattaka*. (Gazi Hüsrev Bey R: 5730/5).
25. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Teshîlü'l-'İbâre Fî Takvîmi'l-Kevâkibi's-Seyyâra*. (Tokyo Üniv, Daiber Coll nr.: 269).
26. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Buluğu'l-Vatar Fî'l-'Ameli Bi'l-Kamer*. (Ezheriyye 4386(12), Darülkütüb Mîkât: 19).
27. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Cedvelü Mukavvimi'l-Cevzeher Li Tülü*. (Nuruosmaniye: 2929/7).

28. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Cedâvil Fî't-Tancîm*. (Darülkütüb: 571).
29. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *El-Cevâhirü'n-Neyyirât Fî'l-'Ameli Bi Rub'î'l-Mukantarât*. (Arif Hikmet Mecami: 233/4).
30. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Düstûr Yetezammenü Hisâbe Kusûfî Şemsi Vâki' Fî Yevmi'l-İsneyn 19 Şaban 934*. (Köprülü: 1619/25).
31. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Fâ'ide Fî Şerhi Kıt'a Fî Cinsi Hârici'l-Kısme*. (Mustafa Fazıl Mîkât: 209/3).
32. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *El-İ'lâm Bi Şeddi'l-Binkâm*. (Hamidiye: 874, Fatih: 5397/4).
33. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *El-İsti'âb Fî'l-'Ameli Bi Sadri'l-İvazz ve Cenâhu'l-Gurâb*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 38/3; Arkeoloji Müzesi: 586/4).
34. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *El-Mufassıl Fî'l-'Ameli Bi Nısf-ı Dâ'ireti'l-Mu'addil*. (Nuruosmaniye: 2947/8; Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 123/1).
35. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Mukaddime Alâ Vaz'î'l-Bâsitati'l-Müsemmât Bi'r-Ruhâma Bi't-Tarîki'l-Hendese*. (İzmir Milli: 50/152, Nuruosmaniye: 4971/3).
36. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Münyetü't-Tüllâb Fî Tahsîli Gâlibi'l-Kavâ'idi'l-Felekiyye Bi'l-Hisâb*. (Tal'at Mîkât: 91/3).
37. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Netâ'icü'l-Fikâr Fî'l-Mübâşeretü Bi'l-Kamer*. Talat Mîkât 230/3, Darülkütüb nr. Hususi: 201).
38. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Nihâyetü'r-Rütbe Fî'l-'Ameli Bi Cedveli' n-Nisbe*. (Mustafa Fazıl Mîkât: 240).
39. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Nubzetü'l-İs'âf Fî Ma'rifeti Kavsi'l-Hilâf*. (Darülkütüb felek-riyaza: 4031/1).
40. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Nuzhetü'n-Nazîr Fî Vaz'ı Hutûtu Fazlî'd-Dâ'ir*. (Arkeoloji Müzesi: 600/2, Hamidiye: 874/3, Nuruosmaniye: 2904/3).
41. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Risâle Fî'l-A'mâli Bi Sundûkı'l-Yevâkı*. (Berlin 5845, Leiden Or.: 2802).
42. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Risâle Fî Hisâb Ma-Vâki'ü's-Sümût Ve'l-Mukantarât Alâ Hattî'l-Maşrik Ve'l-Mağrib...* (Mustafa Fazıl Mîkât: 27/1).
43. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Risâle Fî Ma'rifeti Vaz'ı Cedvelü'ş-Şâmil Li Fazlî'd-Dâ'ir Ve's-Sümût*. (Mustafa Fazıl Mîkât: 27).
44. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Er-Risâletü'ş-Şemsiyye Fî'l-A'mâli'l-Ceybiyye*. (Berlin: 5817; Leiden: 1001/4).
45. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Es-Sırâtü'l-Müstakim Fî Halli Mukavvemetü'l-Kamer Mine'd-Dürri'l-Yetîm*. (Darülkütüb Mîkât: 474/1).
46. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Süllemü'l-Minare Fî Mukavvemeti Takvîmi'l-Kevâkibü's-Seyyâra*. (TSMK, Hazine: 540; Gotha: 1405).
47. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Tarîkatü Hisâbü'l-Mâ'ile Ve Rasmihâ Bi Semti'l-İ'tidâl*. (Darülkütüb Mîkât: 732/2).
48. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Teshîlü Zic-i Uluğ Bey*. (Selimiye 630/2; Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 398).
49. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Umdetu Zevi'l-Elbâb Fî Ma'rifeti İstihrâci'l-A'mâli'l-Felekiyye Bi'l-Hisâb*. (Garrett: 3442).
50. Ebû'l-Feth Es-Sûfî, *Zicü Muhammed b. Ebi'l-Feth Es-Sûfî*. (Hafid Efendi: 196; Yusuf Ağa: 9956).
51. Dellâkoğlu / Hüsam b. Şemseddin El-Hattâbî El-Lâhicâni El-Cihâni (ö. 1495), *Takvîmü'l-Kevâkibü's-Seyyâra*. (Ezheriyye: 34476).
52. Monla-zâde Er-Rûmî (ö. 1495), *Kitâbü't-Tabakât Fî Beyâni'l-Hey'ât*. (TSMK, III. Ahmed 3289; Hacı Beşir Ağa: 656/21).
53. Monla-zâde Er-Rûmî, *Risâle Fî Kavsi Kuzâh*. (Gaziantep: 231/3).
54. En-Niksârî / Muhyiddîn Muhammed b. İbrâhîm b. Hasan Er-Rûmî (ö. 1495), *Hâşiye Alâ Şerhi'l-Mülâhhas Fî'l-Hey'e* (Carullah 1504/1; TSMK, III. Ahmed: 3290).

55. Ahavayn / Muhyiddin Muhammed b. Kasım, *El-İşkalât Fî İlmi'l-Hey'e*. (Manisa: 1698/5).
56. Ahavayn / Muhyiddin Muhammed b. Kasım, *Risâletü'l-Ceybi'l-Câmi'*. (Reisülküttab: 579/9; Aşir Efendi: 470/9).
57. Ahavayn / Muhyiddin Muhammed b. Kasım, *Risâle Fî'l-A'mâli Bi'l-Kürati'l-Müsemmât Bi Zâti'l-Kürsî*. (Velîyüddin Efendi: 3194/9).
58. Ahavayn / Muhyiddin Muhammed b. Kasım, *Havâşin Alâ Şerh-i Kadızâde Ale'l-Mûlahhas*. (Manisa: 1697).
59. Kara Veysi / Üveysü'l Kocavî (XV. yy), *Risâle Fî Kavsi Kuzah*. (Laleli: 3641/2, Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 95/2).
60. Kara Veysi / Üveysü'l Kocavî, *Matlab Fî İsti'ârâti'l-Kamer Min Nuri'ş-Sems*. (Mustafa Fazıl: 180/18).
61. Fahrüddin (XV. yüzyıl), *Hâşiye Alâ Şerhi'l-Mûlahhas*. (Esad Efendi: 3782/1).
62. Acem Sinân (XV. yüzyıl), *Risâle Fî Ma'rifeti'd-Dâ'ireti'l-Hindiyye* (Fatih: 5366/16; Esad Efendi: 3561/8; Velîyüddin Efendi: 3186/5).
63. Küçük / Yezdânbaş b. Pîr Ali El-Amâsî (XV. yy), *Ez-Zicü'l-Mücmel*. (TSMK, Revan Köşkü: 1713).
64. Abdülvahhab El-Maridânî (XV. yy), *Manzûme Fî Silki'n-Nücûm*. (Gotha, AY: 409).
65. Abdülvahhab El-Maridânî, *Şerhü'r-Risâleti'l-Marîdîniyya*. (İÜNEK: 3232).
66. Abdülvahhab El-Maridânî, *Urcuza Fî'l-Menâzil ve Evkâtü Tulû'ihâ Fî Külli Aşr*. (Bayezid Umumi: 7923).
67. Gulam Sinân (ö. 1506), *Fethu'l-Fethiyye*. (Fatih: 5396/3, Carullah: 1504/1).
68. Abdüsselâm El-Muhtedî (ö. 1512'den sonra), *Risâle Fî Alati'd-Dâbidi Ve'l-Ameli Bihâ*. (TSMK, III. Ahmed: 3495).
69. Ahmed b. Mûsâ b. Abdulgaffar El-Mâliki El-Medenî (ö. 1515), *Cevâhirü's-Silk*. (Mustafa Fazıl, Mîkât: 31/1).
70. Ahmed b. Mûsâ b. Abdulgaffar El-Mâliki El-Medenî, *Silkü'd-Durreyn Fî Halli'n-Neyyireyn*. (Carullah Efendi: 1483/1; Çorlulu Ali Paşa: 338/1).
71. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Tuhfetü'l-Fukârâ*. (Esad Efendi: 3731/2).
72. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *İcâbâtü'l-Vesâ'il Fî Zabtı Esmâ'i'l-Menâzil*. (Emel Esin: 48).
73. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Ecnâhü'n-Necâh*. (Bağdat: 12294).
74. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Kitâb Fî Ma'rifeti Vaz'u'r-Ruhâmâtı Li Arzı Mâ*. (Darulkutub: 4059).
75. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Mîzânü'l-Kevâkib*. (Ayasofya: 2710).
76. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Muzihu'l-Evkât Fî Ma'rifeti'l-Mukantarât*. (Ayasofya: 2708/2; Carullah Efendi: 1440/3).
77. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Risâle Fî Ma'rifeti Vaz Rub'u'd-Dâ'ireti'l-Mevzu'a Aleyhi'l-Mukantarât*. (TSMK, III. Ahmed 3485, Carullah Efendi: 1473).
78. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Tebyînü'l-Evkât* (TSMK, III. Ahmed: 3501).
79. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Câmi'u'l-A'mâli'l-Eflâkiyye Ve'l-Âfâkiyye*. (Rodos Hafız Ahmed Ağa: 1194).
80. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Rub'ı Sümn-i Dâ'ire*. (Rodos Hafız Ahmed Ağa: 1196).
81. Mîrim Çelebi (ö. 1525), *Şerhü'l-Fethiyye Fî'l-Hey'e*. (Hamidiye: 866/3; Selim Ağa: 733/3; TSMK, III. Ahmed: 3480).
82. Mîrim Çelebi, *Risâle Fî'l-Hâle Ve Kavsi Kuzah*. (Ayasofya: 2414).
83. Mîrim Çelebi, *Risâletü'l-Ceybi'l-Câmi'a*. (Esad Efendi: 3731/3; Carullah Efendi: 2132/2; Nuruosmaniye: 2918/1).
84. Mîrim Çelebi, *Risâle Fî Semti'l-Kible*. (Hüseyin Çelebi: 755/2; Ayasofya: 2628; Feyzullah Efendi: 2179/1).

85. Mîrim Çelebi, *Risâle Fî Halli Ukadi Ba'zû'l-Mevâzi 'i'l-Mu'zila Min Ta'dili'l-Ulûm*. (Turhan Valide: 110/1).
86. El-Bircendî (ö. 1528), *Hâşiye Alâ Şerhi'l-Mûlahhas Fî'l-Hey'e*. (Diyarbakır: 222)
87. El-Bircendî, *Muhtasar Fî Beyânı'r-Reşâd*. (Asâfiyye I: 852, 127).
88. El-Bircendî, *Risâle Fî Âlâtü'r-Reşâd*. (Rampur I, 424: GAL, S., II: 591).
89. El-Bircendî, *Şerhüt-Tahrîri'l-Mecestî*. (Cambridge: 1270, Manchester: 368).
90. Ümmü Veled-zâde (ö. 1532), *El-Kâsîdetü'l-Garra Fî Harekâti's-Semâvâti Turra*. (Ayasofya: 2666).
91. El-Karâfi / Ali b. Ahmed El-Karâfi El-Ensârî Eş-Şâfi (1533 civarı), *Ukûdu'l-Le'âlî Fî Kevâkibi'l-Leyâlî*. (Yusuf Ağa: 8199/3).
92. Muhammed b. Dellâl Es-Suyûtî (ö. 1533 civarı), *El-Cevâhirü'l-Neyyirât Fî Resmi'l-Basâ'it Ve'l-Münharifât*. (Gotha: 1381/5).
93. Muhammed b. Dellâl Es-Suyûtî, *El-Cevherâtü'l-Muziyya Fî'l-'Ameli Bi'n-Nisbeti's-Sittîniyye*. (Erzincan: 112/1).
94. Muhammed b. Dellâl Es-Suyûtî, *Risâletü'l-Afâkiye Fî'l-'Ameli Bi'n-Nisbeti's-Sittîniyye*. (Erzincan: 112/2).
95. Muhammed b. Dellâl Es-Suyûtî, *Nüzhetü'l-Ebsâr Fî A'mâli'l-Leyli Ve'n-Nehâr*. (Darülkütüb Mîkât: 188).
96. Kemalpaşazâde / Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö. 1534), *Ed-Dâ'iretü'l-Hindiyye*. (İÜNEK, AY: 256/3).
97. Şemseddin Muhammed El-Hindî (1537), *Risâle Fî Ma'rifeti İstihrâc Derecetü's-Şems Min Cedvelihâ*. (Süleymaniye: 1037/20).
98. Es-Sanhûrî/ Şemseddin Muhammed b. Abdullah Es-Sanhûrî (1538), *Mukaddimetü'l-Beyân Bi Evkâti'z-Zemân*. (Arif Hikmet, Mecâmî: 494/5).
99. İbnü'l-Kayyâl (ö. 1543), *Merihü'l-'Ânî Fî'l-'Ameli Bi'z-Zîci'l-Hâkânî*. (Chester Beatty: 4677).
100. İbnü'l-Kayyâl, *El-Cedâvilü'l-Felekiyye*. (Esad Efendi: 1990, Berlin: 5760).
101. El-Hattâb Er-Ru'ayni (1547), *Risâle Fî Ma'rifeti İstihrâc Evkâtü's-Salât ve Şey'un Mine't-Tevârih Ve'l-A'mâli'l-Felekiyye Min Gayri Ala*. (Reisülküttab 1184/14; TSMK, Revan Köşkü: 2001/6).
102. Et-Tâcûrî/Ebû Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed Et-Tâcûrî (ö. 1552 civarı), *Es'ile Ve Ecvibe An Cihâti'l-Kible*. (Arif Hikmek mecâmî: 233/15).
103. Abdurrahman Et-Tâcûrî (ö. 1552), *Te'lif Fî's-Şühûri'l-'Acemiye*. (Vezzan, Camiu Mevlâya Abdullah nr. 1205).
104. Abdurrahman Et-Tâcûrî, *Ed-Dürerü'l-Muntasırât Alâ Rub'î'l-Mukantarât*. (Selimiye: 713/11).
105. Abdurrahman Et-Tâcûrî, *Ma'rifetü'l-Evkâti Ve'l-Kible Bi Gayri Ala*. (Manisa: 2967/7).
106. Abdurrahman Et-Tâcûrî, *Neticetü Hisasi'l-Evkât Li Arzı'l Mürettebe Ale's-Şühûri'l-Kıbtîyye*. (Darülkütüb Mîkât: 753).
107. Abdurrahman Et-Tâcûrî, *Risâletü'd-Derece*. (Bibliothèque Nationale AY: 2560).
108. Abdurrahman Et-Tâcûrî, *Risâle Fî Beyti'l-İbre*. (Selimiye: 713/3, Manisa: 2967/1).
109. Abdurrahman Et-Tâcûrî, *Şerhü'r-Risâleti'l-Mardîniyya Fî'l-'Ameli Bi'r-Rub'î'l-Müceyyeb*. (Darülkütüb Mîkât: 621).
110. Abdurrahman Et-Tâcûrî, *Umdetü'l-Huzzâk Fî'l-'Ameli Bihâ Fî Sâ'iri'l-Evkât*. (Bib. Nat AY: 2560).
111. Abdurrahman Et-Tâcûrî, *Et-Tûtiyyatü'l-Kübrâ*. (Selimiye: 713/1; Garrett: 4992).
112. Saçlı Emir (1555), *Risâle Fî Keşf Mâ Dâra Alâ İstidârati'l-Arz Ve Kureviyyetihâ*. (Ayasofya: 2625/2).
113. Merkez-zâde / Şehâbüddin Ahmed b. Musa b. Kılıç El-Bahrî (1556), *Dürü'l-Eflâki Fî'l-Mukantarât*. (Bağdadlı Vehbi: 2063/2).

114. El-Haskafî / Cemâleddîn Hüseyin b. Ali b. Abdurrahman El-Haskafî (1556'dan sonra), *Nuru'l-Ayn Fî'l-'Ameli Bi Mâ Ale'r-Rub '-ı Ayn*. (Berlin: 5872/5).
115. Yusuf b. Ömer Es-Sâ'atî / Saatçi Ömeroğlu (ö. 1560'tan sonra), *Câmi'ü'l-Mikât*. (Arif Hikmet mecâmî: 491/1; Carullah Efendi: 1500/3).
116. Yusuf b. Ömer Es-Sâ'atî / Saatçi Ömeroğlu (ö. 1560'tan sonra), *Mikâtü'l-Afâkî*. (Arif Hikmet Mecâmî: 491/2).
117. İbnü'n-Nâkîb (ö. 1563), *Buğyatü't-Tüllâb Fî'l-'Ameli Bi Rub 'ı'l-Usturlâb*. (Garret: 4918).
118. İbnü'n-Nâkîb, *El-Akdü'l-Yemânî Fî Halli Zic-i ilhânî*. (Hafid Efendi: 181/1).
119. İbnü'n-Nâkîb, *Risâle Fî'l-A'mâl Bi'r-Rub 'ı'l-Müceyyeb Fî İlmi'l-Mikât*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 123/5; Carullah Efendi: 1470).
120. İbnü'n-Nâkîb, *Risâle Fî Ma'rifeti'l-Kible Bi'r-Rub 'ı'l-Mukantarât*. (Manisa: 470/4).
121. İbnü'n-Nâkîb, *Risâle Fî Ma'rifeti Semti'l-Kible Ve'l-Evkât*. (Manisa: 470/4).
122. İbnü'n-Nâkîb, *Tenbihü'l-Nükkâd 'Alâ Mâ Fî'l-Hey'eti'l-Meşhûre Mine'l-Fesâd*. (Yeni Cami: 1181/18).
123. İbn Zurayk (ö. 1570), *El-Lafzu'l-Muharrer Fî'l-'Ameli Bi'r-Rub 'ı'l-Mukantar: Teymuriyye*, Riyaza: 64/1).
124. İbn Zurayk, *Mûzihu'l-Edille Fî Ru'yeti'l-Ehille*. (Ali Emiri Arabi: 2770/7).
125. İbn Zurayk, *En-Nesru'l-Müteyyeb Fî'l-'Ameli Bi'r-Rub 'ı'l-Müceyyeb*. (Yazma Bağışlar: 1350/6; Fatih: 5331/4; Laleli: 2728/1).
126. İbn Zurayk, *Er-Ravzu'l-Atir Fî Telhîsi Zic-i İbnü's-Şâtir*. (Gotha: 1403; İzmir: 488/1).
127. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt (ö. 1571), *Kifâyetü'l Kanû' Fî'l-'Ameli Bi'r-Rub 'ı'l Maktû'*. (Arkeoloji Müzesi: 881/2).
128. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Şerhü'r-Risâleti'l-Fethiyye Bi'l-A'mâli'l-Ceybiyye Li Sıbtı'l-Mardînî*. (Gazi Hüsrev Bey R: 3278/2).
129. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle Fî'l-'Ameli Bi'r-Rub 'ı'l-Müceyyeb*. (Arkeoloji Müzesi: 881/4).
130. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle Fî Ma'rifeti's-Sâ'ât*. (Arkeoloji Müzesi: 881/5).
131. Muslihuddin El-Lârî (ö. 1571), *Risâle Fî Tahkîki Hattı'l-Fecr Ve's-Şafak*. (Laleli: 2722/1).
132. İbn Zünbül (ö. 1572 civarı), *Kitabü'l-Makâlât Ve Hallü'l-Müşkilât*. (Arkeoloji Müzesi: 559; Selim Ağa: 547).
133. İbn Zünbül, *El-Kânûnu'd-Dünyâ*. (TSMK, Revan Köşkü: 1638).
134. El-'Almâvî (1573), *Manzûme Fî'l-Metâli'* (Manisa: 2967/12).
135. Abdurrahman b. Muhammed El-Ezherî (ö. 1575), *Nazmu's-Sırâc Fî İlmi'l-Felek*. (Hasan Hüsni Abdulvahhab: 1791).
136. Necmeddin Nokta b. Ma'rûf (ö. 1581-84 civarı), *Cedâvil Li-Ma'rifeti Ru'yeti Ehilletü's-Şühûr*. (Esad Efendi: 2979/3).
137. Süleymân El-Felekî (ö. 1582), *Cevâb Alâ Su'âli Min Sağrı Dimyât Fî Kavli İbni's-Şâtir Fî Bâbi's-Sihâm*. (Darülkütüb Mikât: 131/2).
138. Süleymân El-Felekî, *Ed-Dürrü's-Sâmîn Fî'l-Hükmi Alâ Tahâvîli's-Sinîn*. (Darülkütüb Mikât: 633; Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 222/1).
139. Süleymân El-Felekî, *El-Ahkâm Fî Usûli'l-Ahkâm Li Tahâvîli's-Sinîn Ve'l-Eyyâm*. (Mustafa Fazıl: Mikât 1/1).
140. Süleymân El-Felekî, *Tarzu'l-Gurer Fî Halli'd-Dürer*. (Ezheriyye (12) 4368; Laleli: 3642/2).
141. Süleymân El-Felekî, *Zuhûrü's-Sureyyâ Ve Hafâ'u Mâ Kâne Vâbiyyâ*. (Şehid Ali: 415/2).
142. Takiyuddin Er-Râsîd (ö. 1585), *El-Ebyâtü't-Tis' Fî İstihrâci't-Tevârîhü'l-Meşhûra Ve Şerhihâ*. (Laleli: 3642/1; Lala İsmail: 732/6).
143. Takiyuddin Er-Râsîd, *Cerîdetü'd-Dürer Ve Harîdetü'l-Fikr*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 183, Berlin: 5699, Esad Efendi: 1976/2).
144. Takiyuddin Er-Râsîd, *Dakâ'iku İhtilâfü'l-Ufkeyn*. (Tal'at Mikât: 211/1).

145. Takiyuddin Er-Râsîd, *Risâle Mir'âtü'l-Eyyâm Ve'd-Derec.* (Gazi Hüsrev: 3272/1).
146. Takiyuddin Er-Râsîd, *Sıfatu Sâ'at Rasadiyye Bi Nev' Âhar.* (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 208/7).
147. Takiyuddin Er-Râsîd, *Teshîl Zicü'l-Â'sârî's-Şehinşâhiyye.* (Hudâbahş: 2466).
148. Takiyuddin Er-Râsîd, *Ed-Dürr (el-Akd) En-Nazm Fî Teshîli't-Takvîm.* (Gotha 1377; Bağdadlı Vehbi: 2048/5).
149. Takiyuddin Er-Râsîd, *Ed-Düstürü'r-Râcih Li Kavâ'idi't-Tastîh.* (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 208/3).
150. Takiyuddin Er-Râsîd, *Fevâ'id Fî İstihracı Muntakati'l-Kura Ve Ma'rifeti'l-Ceyb.* (Teymuriyye Riyaza: 140/13).
151. Takiyuddin Er-Râsîd, *El-Kevâkibü'd-Duriyye Fî Vaz'î'l-Binkâmâtü'd-Devriyye.* (Bib. Nat AY 2478; Darülkütüb Mîkât: 557/1).
152. Takiyuddin Er-Râsîd, *El-Mizvalatü's-Şimâliyye Bi Fazli Dâ'iri Ufuki Kostantiniyye.* (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 547).
153. Takiyuddin Er-Râsîd, *Reyhânatü'r-Ruh Fî Resmi's-Sâ'ât Alâ Mustevi's-Sütûh.* (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi:132/3; Esad Efendi: 2033).
154. Takiyuddin Er-Râsîd, *Risâle Fî Ameli Alâtin Yürsemü Biha'l-Kevâkib Alâ Sathin Mustavin.* (Yeni Cami: 797/3).
155. Takiyuddin Er-Râsîd, *Risâle Fî'l-'Ameli Bi'r-Rub'î's-Şikâzî.* (Selimiye: 691/3).
156. Takiyuddin Er-Râsîd, *Risâle Fî'l-İhtilâfi Beyne'l-Muvakkitîn Bi Mahrûseti'l-Kâhire...* (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 208/5).
157. Takiyuddin Er-Râsîd, *Risâle Fî'l-'Ameli Bi Rub'î'd-Düstûr.* (Hasan Hüsni: 1135/2).
158. Takiyuddin Er-Râsîd, *Risâle Fî Ma'rifeti'l-Ufki'l-Hadis.* (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 208/6).
159. Takiyuddin Er-Râsîd, *Risâle Fî Sebebi Te'ehhür-i Gurûbi's-Şems.* (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 147).
160. Takiyuddin Er-Râsîd, *Risâle Fî Evkâti'l-İbâdât.* (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 208/4).
161. Takiyuddin Er-Râsîd, *Sidretü Müntehi'l-Efkâr Fî Melekûti'l-Feleki'd-Devvâr.* (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 208; TSMK Hazine 465/1).
162. Takiyuddin Er-Râsîd, *Es-Simârü'l-Yâni'a Min Kutûfi'l-Alâti'l-Câmi'a.* (Darülkütüb Mîkât 557/2).
163. Takiyuddin Er-Râsîd, *Tefsîrü Ba'zû'l-Alâtü'r-Rasadiyye.* (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 208/2).
164. Takiyuddin Er-Râsîd, *Urcuza Li'l-Ceybi Ve'd-Darb Ve'l-Kısme.* (Selim Ağa: 732/7).
165. Abdulkadir El-Manûfi (ö. 1589), *Cedâvilü İhtilâfi't-Tûl Ve'l-Arz Ve't-Ta'dîl Alâ Ra'yi Uluğ Bey.* (Nuruosmaniye: 2929/5).
166. Abdulkadir El-Manûfi, *Cedâvil Li Ma'rifeti Dakâ'iki İhtilâfi Mâ Beyne'l-Ufkeyn.* (Nuruosmaniye: 2924/4).
167. Abdulkadir El-Manûfi, *Cedâvilu Mahlûlü'l-Metâli'u'l-Felekiyye Min Evveli'l-Cedî Bi Tafâzuli Dakîka Dakîka Ale'r-Rasadi'l-Cedîd Es-Semerkindî.* (Mustafa Fazıl, Mîkât 45 (Darülkütüb Umumi: 7885).
168. Abdulkadir El-Manûfi, *Cedâvilü'l-Metâli'i'l-Felekiyye Min Evveli'l-Cedî Mahsûbeten Min Evveli'l-Hamel İlâ Âhiri'l-Cevzâ'i Mahlûleten Dakîka Dakîka Alâ Selâse Merâtibin.* (Mustafa Fazıl Mîkât: 66; Darülkütüb Umûmî: 7906).
169. Abdulkadir El-Manûfi, *Cedvelân Li Ta'dîli Kavsi İnhitâti's-Şems İnde Zuhûri'l-Fecr Ve Magîbü's-Şafak.* (Mustafa Fazıl Mîkât: 235/2).
170. Abdulkadir El-Manûfi, *Hadakâtü'n-Nâzır Fî İhtilâfi'l-Menâzir.* (Chester Beatty: 4067).
171. Abdulkadir El-Manûfi, *Ref'ü'l-Hilâf Fî Ameli Dakâyıkı'l-İhtilâf.* (Mustafa Fazıl Mîkât : 123).

172. Abdulkadir El-Manûfî, *Risâle Fî Hisâbi'l-Ezlâl*. (Darülkütüb Mîkât: 577/2).
173. Abdulkadir El-Manûfî, *Sûretü Tâli'î Vilâdeü'l-Kazi Muhammedü'l-İbâdî sene 917*. (Darülkütüb Mîkât : 141/1).
174. Abdulkadir El-Manûfî, *Telhîsu Nubzetü'l-İs'âf Ma'rifeti Kavsu'l-Hilâf*. (Darülkütüb Mîkât: 577/3).
175. Abdulkadir El-Manûfî, *Cedâvil İhtilâfî Manzari'l-Kamer Fî't-Tûli Ve'l-Arz*. (Darülkütüb Mîkât: 13).
176. Abdulkadir El-Manûfî, *Tahrîrû'l-Makât Fî Ma'rifeti Ameli'l-Hilâl*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 508).
177. Ahmed El-Sunbâtî (ö. 1589), *İzhârü'l-Esrâri'l-Hafîyye Fî Halli Elfâzi'r-Risâleti'l-Fethîyye*. (Yazma Bağışlar: 98/3; Çorum: 3023).
178. En-Nâbulusî (ö. 1590'dan sonra), *El-Miskü'l-'Atîr Fî Halli Zîci İbni'ş-Şâtır*. (Nüsha bilgisi için; Hudabaş, bk. Cat of the Arabic and Persian Mss. In the Public Library of bankipor, XXII, 1937 s. 54-55).
179. Mûsâ Calinus El-İsrâ'îlî (XVI. yy), *Zikr Ba'zû'l-Mahallâtü'l-Lâzime Li Asli Vaz'ı Feleki't-Tedvîr Ve Hârici'l-Merkez Ve Beyânü Lüzûmü Kevni Harekati's-Semâ' Ve Câmi'ü Eczâ'ihî İlâ Nâhiyeti Vâhide*. (TSMK, III. Ahmed: 3302/2).
180. Yahya b. Ali Er-Rifâ'î (XVI. yy), *Ta'ribu Zîci Uluğ Bey*. (Selim Ağa: 728; Selimiye: 4724/1).
181. El-Mâlikî /Nureddin Ali El-Mâlikî El-Endelusî (XVI. yy), *El-Vaz'u Ale'l-Cihâtü Fî'l-Basâ'iti Ve'l-Münherifât*. (Nuruosmaniye: 2929/1; Yusuf Ağa: 9887/3).
182. İbn Dardûr / Ebû'l-Hasan Alî b. Ahmed El-Mirdâsî El-Abbâsî (XVI. yy), *Et-Tenkîd Ale'r-Ravzi'l-Mevsûm Bi's-Sirâc*. (Laleli: 2139/1; Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 138/1).
183. El-Kittâcî / Cemâleddîn Yusuf b. Togan El-Kittâcî El-Mîkât (XVI. yy), *Fasl Fî Ma'rifeti Mağîbü'l-Kamer Ve Tulû'ihî Takrîben Fî Külli Yevm*. (Mustafa fazıl Mîkât: 167/4).
184. El-Kittâcî / Cemâleddîn Yusuf b. Togan El-Kittâcî El-Mîkât, *Mukaddime Bi Ma'rifeti İslâhi Kirâ'atü't-Takvîm*. (Murad Buhari 262/7).
185. El-Lâzikî / Şemseddîn Muhammed b. Muhammed El-Lâzikî (XVI. yy), *Buğyatü'n-Nefs Fî Halli'ş-Şems*. (İÜNEK AY: 4082/1).
186. El-Lâzikî / Şemseddîn Muhammed b. Muhammed El-Lâzikî, *Cedâvilü Gâyetü'l-İrtifâ' Ve'd-Dâ'ir Mine'z-Zuhri İle'l-Asr Ve Mine'l-Asrı İle'l-Gurûb Ve Hissatü'l-Fecr Ve'l-Metâli'ü'l-Belediyye Ve Nısfu Kavsu'n-Nehâr Ve't-Tevârihü'l-Arabiyye Ve'l-Kıbtîyye*. (Bağdadlı Vehbi: 887/4).
187. El-Lâzikî / Şemseddîn Muhammed b. Muhammed El-Lâzikî, *Cedvelü'l-Makâmâtü'l-Kevâkibü'l-Hamse Li'r-Rucû'î Ve'l-İstikâmet*. (Bağdadlı Vehbi: 887/5).
188. El-Lâzikî / Şemseddîn Muhammed b. Muhammed El-Lâzikî, *Cedvelü'l-Metâli'ü'l-Felekiyye Min Evveli'l-Cedî Ve Tüsemâ Metâli'ü'z-Zevâl*. (Bağdadlı Vehbi: 887/3).
189. El-Lâzikî / Şemseddîn Muhammed b. Muhammed El-Lâzikî, *Cedvelü Hebtükü'l-Kamer*. (Darülkütüb Mîkât: 1108/5).
190. El-Lâzikî / Şemseddîn Muhammed b. Muhammed El-Lâzikî, *Cedvelü Takvimü'ş-Şems Li Tûli Nadna(?) Sâhilü'l-Bahri'l-Garbî Ale'r-Rasadi'l-Cedîd Li Uluğ Bey*. (Hacı Beşir Ağa: 674/2; İzmir 758/17).
191. El-Lâzikî / Şemseddîn Muhammed b. Muhammed El-Lâzikî, *Neticetü'l-Efkâr Fî A'mâli'l-Leyli Ve'n-Nehâr*. (15 civarında nüsha; Darülkütüb Hususi: 307; Hacı Beşir Ağa: 674/1).
192. Yahya El-Hattâb / Yahya b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman El-Hattâb Er-Ru'aynî (XVI. yy), *Muhtasar Fî'l-Ameli Bi'r-Rub'ül-Müceyyeb*. (Mihrişah Sultan: 327/7).
193. Yahya El-Hattâb / Yahya b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman El-Hattâb Er-Ru'aynî, *Muhtasaru Silkü'd-Dürreyn Fî Halli'l-Nayyirayn*. (Darülkütüb Mîkât 148).
194. Yahya El-Hattâb / Yahya b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman El-Hattâb Er-Ru'aynî, *Mukaddime Fî Ma'rifeti İstihrâcî A'mâli'l-Leyli Ve'n-Nehâr Min Rub'ı'd-Dâ'ireti'l-*

- Müsemmat Bi Rub 'i'l-Müceyyeb*. (30 civarında nüsha; Selim Ağa: 732; Adana: 197/2; Laleli: 3043/14).
195. Yahya El-Hattâb / Yahya b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman El-Hattâb Er-Ru'aynî, *Risâle Fî Ahkâmi'n-Nücûm*. (BN AY 6225).
196. Yahya El-Hattâb / Yahya b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman El-Hattâb Er-Ru'aynî, *Risâle Fî İstihrâcî'l-Cihâti'l-Erba'a Ve'l-Kible Bi'r-Rub 'i'l-Müceyyeb*. (Adana: 197/3, Amasya: 1108/6).
197. Yahya El-Hattâb / Yahya b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman El-Hattâb Er-Ru'aynî, *Risâle Fî'l-Menzilât Elletî Fihâ's-Şems*. (Mathaf El-İrâkî: 5722/7).
198. Yahya El-Hattâb / Yahya b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman El-Hattâb Er-Ru'aynî, *Risâle Fî İstihrâcî Evkâtü's-Salât Ve Şey'in Mine't-Tevârih Ve'l-A'mâlü'l-Felekiyye Min Gayri Aletin Mine'l-Âlât*. (Darülkütüb Mîkât: 464).
199. Yahya El-Hattâb / Yahya b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman El-Hattâb Er-Ru'aynî, *Vesiletü't-Tüllâb Li Ma'rifeti'l-Leyl Ve'n-Nehâr Bi Tarîki'l-Hisâb*. (Darülkütüb Mîkât: 243, Ezheriyye: 4540 [13]).
200. El-Fevânîsî / Muhammed b. Ömer b. Sadık b. Ömer El-Fevânîsî El-Bekrî (ö. 1592'den sonra), *Buğyatü't-Tullâbi Fî'l-'Ameli Bi'l-Usturlâb*. (BN AY: 4580/4).
201. El-Fevânîsî / Muhammed b. Ömer b. Sadık b. Ömer El-Fevânîsî El-Bekrî, *Netîcetü'l-Efkâr Fî A'mâli'l-Leyli Ve'n-Nehâr*. (BN AY 2545/1, Oxford I: 1032).
202. Celâlüddîn El-Birgîvî (ö. 1591'den sonra), *Ta'lika Alâ Hâşiyâti'l-Bircendî Alâ Şerhi Kâdizâde Ale'l-Mülâhhas Fî'l-Hey'e Li'l-Çağmînî*. (Hacı Mahmud Efendi: 5688/1).
203. Ed-Dayrkûşî / Hasan b. Cemâlüddîn Ahmed El-Halebî Ed-Dayrkûşî (ö. 1592'den sonra), *Risâle Fî'l-'Ameli Bi Kurati Zâtü'l-Kürsî*. (Diyarbakır: 917/3).
204. El-Mutrîfî / Ahmed Humayda Ebû'l-Abbas El-Mutrîfî El-Malîkî (ö. 1592/3), *Cem'ü'l-Muhimmâti'l-Muhtâc İleyhâ Fî İlmi'l-Mîkât*. (Nuruosmaniye: 4945/3).
205. El-Mutrîfî / Ahmed Humayda Ebû'l-Abbas El-Mutrîfî El-Malîkî, *Lübâbü'l-Fizza*. (Rabat D: 1412).
206. El-Mutrîfî / Ahmed Humayda Ebû'l-Abbas El-Mutrîfî El-Malîkî, *El-Maksarü'l-İsnâ Fî Şerhi'l-Yesâra Fî Ta'dîli's-Seyyâre*. (Rabat D: 1596).
207. El-Mutrîfî / Ahmed Humayda Ebû'l-Abbas El-Mutrîfî El-Malîkî, *El-Mukarreb Fî Vasfî'l-Müceyyeb*. (Rabat D: 1425).
208. İbn Ganim El-Makdisî (ö. 1596), *En-Nesâmâtü'n-Nefhiyye*. (Tal'at Mîkât: 242/1).
209. İbn Ganim El-Makdisî, *Şerhü'n-Nesâmâtü'n-Nefhiyye*. (Darülkütüb Mîkât: 102).
210. İbn Ganim El-Makdisî, *El-Me'âlim Alâ Manzûmeti İbn Ganîm*. (Darülkütüb Felek-Riyaza: 6863).
211. Kavalalızâde (ö. 1602), *Islahu Risâletü'l-Müceyyebi'l-Müsemmatü Bi'l-Fethiyye*. (Manisa: 5828/6).
212. Hüseyin El-Halhali (ö. 1605), *Risâle Fî Şerhi'd-Dâ'ireti'l-Hindiyye*. (Amasya: 1108/4).
213. Hüseyin El-Halhali, *Risâle Fî Menâzili'l-Kamer*. (Esad Efendi: 3545/5).
214. Kadı Hasan El-Mekkî (ö. 1605'ten sonra), *Dürrü't-Tatvîc Bi Ta'rîbi Mu'amerâtü'z-Zîc*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 215/2).
215. El-Fârîskûrî (ö. 1610), *Nefhu'l-Füyûh Bi Şerhi Reyhânâtü'r-Rûh*. (Arif Hikmet: 2964).
216. El-Fârîskûrî, *Manzûme Fî'l-'Ameli Bi Rub 'il-Mukantarât*. (Ezheriyye: 7673).
217. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân (ö. 1610'dan sonra), *Cedvel Li Resmi Sumût Fazlu'd-Dâ'ir Ve Kavsu'l-Asr Alâ Münharife Necâ Fî Arz*. (Darülkütüb, Mîkât: 746/2).
218. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân, *Ed-Dürretü'l-Mûziyye Fî Şerhi'l-Lum'atü'l-Behiyye*. (Darülkütüb, Mîkât: 513/2).
219. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân, *İthâfu'l-Habîb Bi Ma'rifeti't-Tevkî'âtü Ve'l-Evkâti Ve'l-Kible Bi't-Takrîb*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 111/2).

220. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân, *Keşfu'l-Kurûbât Fî Tahkiki Mesâ'il Yehtâc İleyhâ Tâlib İlmü'l-Evkât*. (Darülkütüb, Mîkât: 1108/3).
221. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân, *El-Menhalü's-Sâkib Fî Tahrikü'l-Kevâkib*. (Darülkütüb, Mîkât: 741).
222. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân, *En-Nücûmu's-Şârikât Fî Zikri Ba'zu's-Sinâyi'u'l-Muhtâc İleyhâ Fî İlmî'l-Mîkât*. (TSMK, Revan Köşkü: 2033/12).
223. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân, *Nüzhetü'l-Hâtır Fî Vaz'ı Hudûd Alâ Zâdi'l-Misâfir*. (Darülkütüb, Mîkât: 175/2).
224. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân, *Râhatü'l-Fu'âd Fî Teysiri'z-Zâd*. (Manisa: 1557).
225. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân, *Er-Reyy Ve'l-İşbâ' Fî Şerhi Keşfu'l-Kinâ'*. (Berlin: 5763/13).
226. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân, *Risâle Fî Hissetayi's-Şafak Ve'l-Fecr*. (Mustafa Fazıl, Mîkât: 167/5).
227. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân, *El-Usûlu'r-Revâsıh Fî Ma'rifeti'l-Bu'dı Ve Cihâtihi*. (Nuruosmaniye: 2946/13).
228. İbn Ebû'l-Hayr El-Hasanî El-Ermeyûnî Et-Tahhân, *Tahrîrü'l-Menâzili'l-Kameriyye Ve Envâ'ihâ Ve Tulû'ü'l-Kevâkibi's-Sâbita Bi'l-Fecr*. (Darülkütüb, Mecâmî: 323/9).
229. Er-Reşidî (ö. 1611'den sonra), *Gâyâtü's-Su'l Fî Şerhi'l-Aşreti Füsûl*. (Hacı Mahmud Efendi: 5703/2).
230. Ömer b. Ahmed El-Mâ'î El-Çullî (ö. 1613), *Şerhü Risâle Fî Rub'ı'l-Müceyyeb*. (İÜNEK, AY: 83/5).
231. Ömer b. Ahmed El-Mâ'î El-Çullî, *Er-Risâletü's-Şa'iriyye*. (Akseki: 302/1).
232. İbrahim b. Kayıtbay (ö. 1616), *Cedvelü Hissatı Mâ Beyne'z-Zuhri Ve'l-Asr Mahlûle Dakîka Dakîka*. (Darülkütüb, Mîkât: 34).
233. İbrahim b. Kayıtbay, *Cedvelü Mâ Beyne Evveli Vakti'l-Asr Ve Gurûbi Merkezi's-Şems Min Dâ'ireti'l-Ufkı'l-Mer'i Dakîka Dakîka*. (Darülkütüb, Mîkât: 152/2).
234. İbrahim b. Kayıtbay, *Cedvelü Metâli'u't-Tavassut İnde Mağibi's-Şafak Mine'l-Ufkı'l-Hakîki*. (Darülkütüb, Mîkât: 740/2).
235. İbrahim b. Kayıtbay, *Cedvelü Nısfı Kavısı'n-Nehârı'l-Mer'i Mahlûle Dakîka Dakîka*. (Darülkütüb, Mîkât: 33).
236. İbrahim b. Kayıtbay, *Cedvelü Dakâ'iki'l-İhtilâfü'l-letî Beyne'l-Ufkı'l-Hakîki Ve'l-Ufkı'l-Mer'i Lî Arzı Mahlûle Dakîka Dakîka*. (Darülkütüb, Mîkât: 682).
237. Ebû'l-feth Abdullah b. Abdurrahman b. Ali b. Muhammed Ed-Danaşvarî (ö. 1616), *Cevheretü'n-Nefs Fî Ma'rifeti't-Târîhi'l-Müsta'mel Ve Halli Derecetü's-Şems* (Darülkütüb, Mîkât: 627).
238. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ali Eş-Şabrâmallisî, (ö. 1623'ten sonra), *Ed-Dürretü'l-Behiyye Fî Vaz'ı Basâ'iti Fazlu'd-Dâ'ir Bi't-Turukı'l-Hendesiyye*. (Nuruosmaniye: 2946/12).
239. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ali Eş-Şabrâmallisî, *Es-Sundusa Fî Ma'rifeti Hisasu'l-Evkâti Bi'l-Hendese*. (Garret 1809/2).
240. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ali Eş-Şabrâmallisî, *Behcetü'l-Muhâdis Fî Ahkâmi Cümle Mine'l-Havâdis*. (Darülkütüb, Mîkât: 972).
241. Mustafa b. Şemseddîn b. Ahmed b. Hızırbay El-Çerkesî El-Dimyâtî El-Halvetî (1628'den sonra), *Ed-Dürrü'l-Manzûm*. (Darülkütüb, Mîkât: 161/2).
242. Mustafa b. Şemseddîn b. Ahmed b. Hızırbay El-Çerkesî El-Dimyâtî El-Halvetî, *Kifâyetü'l-Mübtedî*. (Darülkütüb, Mîkât: 161).
243. Ebû'l-Vicâha Abdurrahman b. İsa b. Murşid El-Ömerî El-Hanefî (ö. 1628), *Berâ'atü'l-İstihlâl Fîmâ Yete'allaku Bi's-Şehri Ve'l-Hilâl*. (Yenicami: 989)
244. Ebû'l-Vicâha Abdurrahman b. İsa b. Murşid El-Ömerî El-Hanefî, *Menâhilü's-Semer Fî Menâzilü'l-Kamer*. (Asafiyye: 733)

245. Ebû'l-Vicâha Abdurrahman b. İsa b. Murşid El-Ömerî El-Hanefî, *Risâletü'l-Mürşidî*. (Ezheriyye: 339).
246. Aziz Mahmud Hüdai (ö. 1628), *Risâle Fî Beyânı Hareketi'ş-Şemsi Ve'l-Kamer*. (Orhan Gazi: 682/2).
247. Muhammed b. Mahmud El-Manâşiri Es-Salîhî Ed-Dimeşki (ö. 1630), *Nefhetü'l-Miski'l-Hitâm Ve Minhatü'l-Mutanassık Mine'l-Enâm*. (Darülkütüb, Umûmî: 4738/1).
248. Muhammed b. Mahmud El-Manâşiri Es-Salîhî Ed-Dimeşki, *Felekü'd-Devvâr Li'ş-Şemsi'l-Münîre Ve'l-Kamerü's-Seyyâr*. (Darülkütüb, Umûmî: 4738/2).
249. Muhammed El-Tolunî (ö. 1630'dan sonra), *El-Kavl Ale'l-Usûli'l-Küllîye Ve'l-Kavânînü'l-Hisâbiyye Ve'l-Ahkâmü'l-Mufasssala Fî Hazihi's-Senetü'ş-Şems*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 375).
250. Mahmud b. Ahmed El-Hicâzî El-Evfâ El-Kâfi (ö. 1635), *Mir'âtü'l-Acâ'ib Fî'l-'Ameli Bi'l-Ceybi'l-Gâ'ib*. (İÜNEK, AY: 2895/1).
251. Mahmud b. Ahmed El-Hicâzî El-Evfâ El-Kâfi, *Risâle Fî Keyfiyeti İstihracü't-Takvîm*. (Esad Efendi: 1970/2).
252. Abdülkâdir El-Nabtî (ö. 1640'tan sonra), *Risâle Fî Tevkî'âti Eyyâmü's-Seneti's-Süryâniyye*. (Darülkütüb, Mîkât: 108/1).
253. Muhammed El-Kutâmî (ö. 1641), *El-İs'âf Ale'l-İhtilâf Fî Hisâbi Seneti'l-İzdilâf*. (Darülkütüb, Felek ve Riyaza: 4006/1).
254. Muhammed b. İbrahim El-Hulvânî El-Hisnî Eş-Şâfi'î (ö. 1643), *Cedâvilü'l-Hisas Li Arzi led? Ve'l-Kevâkibü's-Sâbita sene 1033*. (Darülkütüb, Mîkât: 1170/2).
255. Muhammed b. İbrahim El-Hulvânî El-Hisnî Eş-Şâfi'î, *Cedvel Li Ma'rifeti't-Tâli' Bi'l-Fecr Mine'l-Menâzil Ale'ş-Şühûri's-Süryâniyye Ve Cedvel Metâli' Tulû'u'l-Menâzil*. (Mustafa Fazıl, Mîkât: 71/2).
256. Muhammed b. İbrahim El-Hulvânî El-Hisnî Eş-Şâfi'î, *El-Fevâ'idü'l-Hulvâniyye Fî Şerhi'l-Âzâriyye*. (Zahiriyye, Mîkât : 4112).

B. Başlangıcından XVII. Yüzyıl Ortalarına Dek Yazılmış Olan Astronomi Konulu Farsça Eserler

1. Kadızâde / Salahaddin Mûsâ b. Muhammed b. El-kadı Mahmud El-Burusavî El-Rûmî (ö. 1440'tan sonra), *Risâle Fî İstihracı Hatt-ı Nisfî'n-Nehâr ve Senti'l-Kible*. (Mustafa Fazıl, mecâmî: 116/10).
2. Hızırşah b. Abdullatif El-Menteşevî (ö. 1449), *Muhtasar Der Ma'rifet-i Takvîm*. (Berlin: 326/1).
3. Ali Kuşçu / Kuşçuzâde Alauddin Ali b. Muhammed (ö. 1474), *Şerh-i Zic-i Uluğ Bey*, (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 262/2; Feyzullah Efendi: 1342).
4. Ali Kuşçu, *Risâle Der İlm-i Hey'e*. (Ayasofya 2640/1).
5. Müneccim Bâlî (ö. 1481'den sonra), *Risâle Der İlm-i Hey'e*. (Ayasofya: 2588).
6. Hamza B. Hacı b. Süleyman (XV. yüzyıl), *Tercümetü'l-Mülahas Fî İlmi'l-Hey'e* (Ayasofya: 2593).
7. Efezâde / Muhammed b. Hacı Süleyman El-Bursavî (ö. 1495 civarı), *Şerhü Bist Bâb Der Usturlâb*. (Ayasofya: 2641).
8. Alî El-Hafri El-Hüseynî (ö. 1503'ten sonra), *Risâle-i Kible*. (Meclis-i Şurâ-yı Millî: 62289/9).
9. Müneccim Abdurrahmân (ö. 1510'dan sonra), *Et-Takvîmü't-Tâmm*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 268/2).
10. Bircendî, *Risâle-i Hey'e*. (Bodleian: 1541, Bankipur: XI 1048).
11. Bircendî, *Risâle Der İb'âd-ı Ecrâm Ve Acâ'ib-i Bilâd*. (Meşhed III, Fasikül 17, Mss., nr.: 7).
12. Bircendî, *Risâle Der Ma'rifet-i Takvîm*. (Velîyüddin Efendi: 2283/2, Bodleian: 1539).
13. Bircendî, *Şerh-i Zic-i Cedîd-i Sultânî*. (TSMK, Emanet Hz.: 1714; Nuruosmaniye: 2939; Hamidiye: 84; Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 253).

14. Bircendî, *Şerh-i Bist Bâb Der Ma'rifet-i Usturlâb*. (Velîyüddin Efendi: 2271, Bağdadlı Vehbi: 992, Yazma Bağışlar: 1352).
15. Bircendî, *Tuhfe-i Selimiyye*. (İÜNEK FY: 71).
16. Bircendî, *Şerh-i Tezkîre-i Hâce-i Nâsır-ı Tûsî*. (Raşid Efendi: 11300; Ragıp Paşa: 922).
17. Yusuf b. Ömer Es-Sâ'atî / Saatçi Ömeroğlu (ö. 1560'tan sonra), *Sahâ'if-i Takvîm*. (TSMK, III. Ahmed: 1960).
18. Muhammed b. Mahmud El-Ömeri El-Edirnevî (ö. 1474'ten sonra), *Risâle Fî Rub'î'd-Dâ'ire*. (tek nüsha; Cambridge: 131).
19. Dellâkoğlu / Husam b. Şemsessin El-Hattâbî El-Lâhicânî El-Cihânî (ö. 1495), *Câmi'u'l-Kısmeyni's-Sultânî Fî'l-'Alâka Beyne'n-Nücûm Ve't-Tıbb*. (Ayasofya: 2414).
20. Dellâkoğlu / Husam b. Şemsessin El-Hattâbî El-Lâhicânî El-Cihânî, *Muvazzıhu'r-Rusûm Fî İlmi'n-Nücûm*. (Ayasofya: 2709).
21. Dellâkoğlu / Husam b. Şemsessin El-Hattâbî El-Lâhicânî El-Cihânî, *Takvîm-i Pâdişâhî*. (TSMK, Bağdad Köşkü: 310).
22. Hoca Atâullah (ö. 1500), *Risâle Der Ma'rifet-i Usturlâb-ı Kurî*. (Teymuriyye / Riyaza: 165/4).
23. Unsurî-i Cîlânî (ö. 1513), *Muhtasar Der Ma'rifet-i Takvîm Ve Nücûm*. (Ayasofya: 2596).
24. Unsurî-i Cîlânî, *Risâle Der Ma'rifet-i Kura*. (Burdur: 239/1).
25. Mîrim Çelebi (ö. 1525), *Düstûru'l-'Amel Fî Tashîhu'l-Cedvel*. (Çok sayıda nüshası bulunmaktadır; Velîyüddin Efendi: 2276; Feyzullah Efendi: 1343, Arkeoloji Müzesi: 545).
26. Mîrim Çelebi, *Risâle Fî'r-Rub'î'l-Müceyyeb*. (Reisülküttab: 578/1; Hazine: 1760/1; Nuruosmaniye: 2926/3).
27. Mîrim Çelebi, *Risâle-i Rub'î Câmi'a*. (TSMK, Hazine: 1760/3; Nuruosmaniye: 2926/1).
28. Mîrim Çelebi, *Risâle Der Ma'rifet-i Amel Bi'r-Rub'î Şikâzî*. (Nuruosmaniye: 2926/2; Hazine 1760/1; Aşir Efendi: 470/7).
29. Mîrim Çelebi, *Risâle Der Ma'rifet-i Amel-i Şikâzî*. (Nuruosmaniye: 2926/4).
30. Mîrim Çelebi, *Risâle Der Şikâzî Ve Zerkala Ez Âlât-ı Rasadiye*. (Ali Emiri Arabi: 2959/2; Nuruosmaniye: 2926/5).
31. Mîrim Çelebi, *Gayâtü'l-Me'mûl Ve Nihâyetü'l-Mes'ûl*. (Selimağa: 732/4).
32. Mîrim Çelebi, *Risâle Der Rub'î Mukantarât*. (Bayezid Umumi: 4635/1).
33. Kutbuddin El-Lârî (ö. 1568), *Hall-i Mesâ'il*. (Esad Efendi: 3153).
34. Kutbuddin El-Lârî, *Hall-i Akd-i Nücûm*. (Asafiye: 308).
35. Muslihuddin El-Lârî (ö. 1571), *Su'âl Ve Cevâb-ı Felekî*. (Köprülü: 939/1).
36. Muslihuddin El-Lârî, *Şerh-i Risâle Der İlmi-i Hey'e*. (Ragıp Paşa: 926).
37. Alâuddin El-Kirmânî (XVI. yy), *Risâle Der Sıfât-ı Kurâ-i Cedîd*. (Leiden: 1589, Bayezid Umumi: 4606).
38. Ebû'l-Hayr Fâzıl-ı Şirvânî (XVI. yy), *Risâle Der Fenn-i Hey'et*. (Ziya Bey: 159/5).
39. Derviş Sâlih-i Ahkeri (ö. 1626'dan sonra), *Risâle Der Beyân-ı Ma'rifet-i Gurre-i Şühûr-i Arabî*. (Esad Efendi: 3409).

C. Başlangıcından XVII. Yüzyıl Ortalarına Dek Yazılmış Olan Astronomi Konulu Türkçe Eserler

1. Ahmed b. İbrahim b. Muhammed Ed-Dâ'i El-Germiyânî (XV. yy), *Terceme-i Sî Fasl*. (İki redaksiyonun 30'u aşkın nüshası bulunmaktadır; Hafid Efendi: 205/2; Nuruosmaniye: 4921; İÜNEK, TY: 1366; Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 132/6).
2. Ahmed b. İbrahim b. Muhammed Ed-Dâ'i El-Germiyânî, *Terceme-i Muhtasar Der Ma'rifet-i Takvîm*. (Reisülküttab: 582/3).
3. Nücûmî (XV. yy), *Mazâkü'l-Uşşâk Fî İlmi'l-Afâk*. (İbrahim Efendi: 645/1).
4. Mustafa b. Ahmed El-Sadri El-Konevî/Şeyh Vefâ (ö. 1491), *Melhame-i Şeyh Vefâ Fî'l-Kusûf Ve'l-Zelzele Ve'l-Matar Ve'l-Bard Ve'l-Ahvâli'l-Cevviyyâti'l-Uhrâ*. (Yeniler: 302/1).

5. Mustafa b. Ahmed El-Sadri El-Konevî/Şeyh Vefâ, *Risâle Fî'r-Rub 'i'l-Müceyyeb*. (Cerrahpaşa Tıp: 336/4).
6. Mustafa b. Ahmed El-Sadri El-Konevî/Şeyh Vefâ, *Yedi Yıldızın Ahkâmı*. (Şehid Ali: 2795/12).
7. Hoca Atâullah (ö. 1500), *Risâle Der Eyyâm-ı Hafta*. (Erzurum Ata Üni, asl: 611).
8. Muhammed b. Yusuf (ö. 1510'dan sonra), *Şerhü Safâ'ihü'l-Afâkıyye*. (TSMK, III. Ahmed: 3499, Konya BY: 224/27).
9. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî (ö. 1523/4), *El-Aslu'l-Mu'addil*. (Arkeoloji Müzesi: 1255/4).
10. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Fazlu'd-Dâ'ir*. (Arkeoloji Müzesi: 1255/5).
11. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Hediyetü'l-Mülûk*. (İÜNEK: 1824/6; Carullah Efendi: 1473/3; Atif Efendi: 1700/1).
12. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Hediyetü'l-İhvân*. (İzmir: 492/2).
13. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Terceme-i Cedvel-i Âfâkî*. (Ayasofya: 2590).
14. Muhammed b. Kâtib Sinân El-Konevî, *Terceme-i Risâletü'l-Ceyb*. (Ayasofya: 2594).
15. İlyas b. İsa El-Akhisârî Es-Saruhânî (ö. 1560), *Risâle-i Mukantarât*. (Atif Efendi: 1698/1).
16. Yusuf b. Ömer Es-Sâ'atî /Sâ'atçi Ömeroğlu (ö. 1560'tan sonra), *Takvîm-i Sâl-i 967*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 546).
17. Kırılğaç-zâde (1563), *Risâle Fî'r-Rub 'i'l-Müceyyeb*. (Reşid Efendi: 1043).
18. Seydi Ali Reis (ö. 1564), *Hulâsatü'l-Hey'e*. (Halet Efendi: 532).
19. Seydi Ali Reis, *Mukantarât Risâlesi*. (Ali Emiri Arabi: 4622/4).
20. Seydi Ali Reis, *Mir'ât-ı Kâ'inat*. (Haraççioğlu: 1178/2).
21. Seydi Ali Reis, *Kitâbü'l-Muhît Fî İlmi'l-Eflâk Ve'l-Ebhûr*. (TSMK, Revan Köşkü: 1643).
22. Seydi Ali Reis, *Risâle-i Dâ'iretü'l-Mu'addil*. (Aşir Efendi: 470/5).
23. Seydi Ali Reis, *Risâle-i Usturlab*. (Aşir Efendi: 470/10).
24. Seydi Ali Reis, *Risâle-i Rub '-ı Müceyyeb*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 50/9; Ali Emiri: 4622/4).
25. Şa'ban Halife El-Kastamonî (ö. 1569-70), *Risâle Fî Ma'rifeti Vaz'u'l-Mukantarât*. (Şehid Ali: 2795/9).
26. Şa'ban Halife El-Kastamonî, *Risâle Fî'r-Ruhâma*. (Şehid Ali Paşa: 2795/10).
27. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt (ö. 1571), *Risâle Fî Ma'rifeti's-Sâ'ati Ba'z Ahzü'l-İrtifâ'*. (Tal'at Mecâmî Türkî: 10).
28. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle-i Mikât-ı Leyl Ve'n-nehâr*. (Sadberk Hanım: 243/2).
29. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle-i Rub '-ı Dâ'ire-i Şikâzî*. (Veliyüddin Efendi: 3201/6).
30. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Ferah-Fezâ*. (Veliyüddin Efendi: 2282/3).
31. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Hallü Dâ'ireti Mu'addilü'n-Nehâr*. (18 nüsha; Nuruosmaniye: 4942).
32. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *İ'lâmü'l-İbâd Fî A'lâmü'l-Bilâd*. (Hacı Mahmud Efendi: 5633).
33. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Kifâyetü'l-Vakt Bi Ma'rifeti'd-Dâ'ir ve Fazlihî Ve's-Semt*. (Aşir Efendi: 470/3).
34. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle-i Rub '-i Müceyyeb*. (Muğla Hoca Mustafa: 505/8).
35. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle-i Ceyb-i Müceyyeb-i Âfâkî* (30'u aşkın nüsha; Aşir Efendi: 470/4).
36. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâletü'l-Masarrât Fî İlmi'l-Mikât*. (İzmir: 491).
37. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî*. (29 nüsha; Veliyüddin Efendi: 2268).
38. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle Fî'l-'Amel Bi Zâti'l-Kursî* (22 nüsha; Veliyüddin Efendi: 2282/8).
39. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle Fî İlmi'l-Felek*. (Tal'at Mecâmî Türkî: 168).
40. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Tertîbü Tashîlü'l-Mikât*. (Serez: 1921).
41. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Teshîlü'l-Mikât*. (Halet Efendi: 362/6).

42. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle Fî Ma‘rifeti’s-Sâ‘at Ba‘z-ı Ahzû’l-İrtifâ‘* (Tal‘at Mecâmî Türki: 10).
43. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Teshîlü’l-Mikât ve Ta‘yînü’l-Evkât*. (10’u aşkın nüsha; Lala İsmail: 293/2).
44. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Vâfiyetü’l-Evkât*. (8 nüsha; Carullah Efendi: 1471/3; Kemankeş: 371)
45. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Mir‘ât-ı Kâ’inât*. (Tırnovalı: 1858/3).
46. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle Fî İstihrâcı Ru‘yetü’l-Hilâl*. (British Museum Add.: 7892).
47. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Tuhfetü’z-Zemân Ve Harîdetü’l-Evân*. (Arkeoloji Müzesi: 1987).
48. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Risâle-i Mukantarât*. (Milli Kütüphane: 2261/1).
49. Mustafa b. Ali El-Muvakkıt, *Tesyîrü’l-Kevâkibü’s-Semâ’iyye Li Sa‘di’d-Devlet Eş-Şerif Es-Süleymâniyye*. (Carullah Efendi: 1455/7).
50. Pervîz Abdullah (1579), *Mirkâtü’s-Semâ*. (Nuruosmaniye 2949; Ayasofya 2703; Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi, 485; TSMK, Hazine: 473).
51. Celâlüddîn El-Birgivi (ö. 1591’den sonra), *Rûznâme*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 102).
52. Seyfullah Çelebi b. Abdullah (1606), *Takvîm Risâlesi*. (Hacı Mahmud: 6344/9)
53. İbnü’l-Bakkâl / Tabîb Muhammed İbnü’l-Bakkâl (1607’den sonra), *Takvîm Li Sene 992*. (TSMK, Bağdad Köşkü: 322).
54. İbnü’l-Bakkâl / Tabîb Muhammed İbnü’l-Bakkâl, *Zâ’içe-i Sene 1009*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 340/2).
55. İbnü’l-Bakkâl / Tabîb Muhammed İbnü’l-Bakkâl, *Zâ’içe-i Sene 1016*. (Bib. Nat. TY: 235).
56. Ayn-ı Ali Efendi (ö. 1609’tan sonra), *Şerh-i Rûznâme-i Şeyh Vefâ*. (Atıf Efendi: 1703/3).
57. Ahmed-i Râvî (ö. 1621), *Tercüme-i Şerh-i Sî Fasl*. (Hacı Mahmud: 4229/2).
58. Muhammed Çelebi (1631), *Ahkâm-i Sâl-i Âlem*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 324).
59. Müneccimbaşı Derviş Tâlib Efendi (ö. 1645’ten sonra), *Şerh-i Ruznâme-i Cedîd*. (Milli Kütüphane: 2053/3).
60. Müneccimbaşı Hüseyin Efendi (ö. 1650), *1054 Senesi Takvîmi*. (Bib. Nat, MTY: 184).
61. Müneccimbaşı Hüseyin Efendi, *Takvîmler Mecmû‘ası*. (Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi: 165/1).